

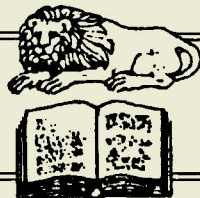

Jeromos füzetek

---

17. szám

Szentírásvasárnap '94

Szent Jeromos Bibliatársulat

« « « Budapest, 1994 » » »

Tartalomjegyzék

Korintusi agóra a bémával (piactér és törvényszék)	címlap
Ajánlás (Balás Béla püspök)	1
Csendes percek (A. de Mello)	2
Szentírásmagyarázat az Egyházban (Pápai Bibl. Bizottság)	4
Hagyomány és Szentírás (Ternyák Csaba püspök)	7
A 2 Pét 3,15-16 magyarázata (K.H. Schelkle)	13
A bibliaolvasás egyszerű módszere (Székely István)	17
Szentföldi hírek (Székely István)	20
<i>Melléklet: Élő Ige Bibliaiskola, 7. óra</i>	[49-56]
Egy kiállítás margójára (Jelenits István)	21
A világ bibliamúzeumai (Rajkai István)	29
Olvasóink kérdezik (Gyürki László)	33
Munkások a szőlőben (Balthazar Zsolt) [Kis Jeromos]	35
Bibliaapostolság a Fülöp-Szigeteken (Bellér Lajos)	36
Társulatunk életéből	39
Ajánlatunk	borító

J e r o m o s f ü z e t e k
Biblikus-lelkipásztori, gyakorlati folyóirat
lelkipásztorok, hitoktatók, bibliaapostolok számára
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6

Nyitva: hétfő-csütörtök 9-17 * ☎ 132-22-60

A szerkesztőbizottság tagjai: Rajkai István, Székely István,
Tarjányi Béla, Vágvölgyi Éva

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

Grafikák: Vágvölgyi Éva

Nyomda: Méhecske Kft

A hármas egység

Úgy tudom, hogy eddig Magyarországon a legmagasabban kvalifikált biblikus professzor Mócsy Imre bácsi volt, jezsuita, 3 római doktorátussal, köztük a biblikus végzettsége a lehető legteljesebb, legalaposabb. A halála előtti hónapokban tudtunk vele utoljára találkozni egy papi lelkigyakorlaton. Akkor rákérdeztem, hogy hogy' is van ez a Biblia értelmezés. (Azokban az években már javában dúltak a beharcok a magyar egyházban, hogy kinek is van igaza; minden kisközösség olvasta, használta a Bibliát.) Akkor bölcsen azt mondta az öreg szakember (aki segéd munkásként dolgozott az ötvenes években, miközben Rómában a tanársékét fenntartották), hogy a Bibliát hármas egységben kell olvasni, az a helyes. Hármas kötelékben:

Az első: közösségben a szerzővel, aki írta. Tehát szakértelemmel. Biblikus szaktudomány kell. Az ismert kérdéssoron végig kell tudni menni, hogy ki írta, mikor írta, miért írta, mivel írta, mit írt, kinek írta, hogyan írta. – Ezeket tudni kell. Érteni kell hozzá.

A második: egységben a fő Szerzővel, az Istennel. Tehát imádságosan kell a Szentírást olvasni, meg-meg állva, lassítva, elgondolkodva.

A harmadik: egységben a tulajdonossal, tehát magával az Egyházzal. A Bibliát olvasgatni, csakúgy hasraütve, hogy én úgy érzem... – na, így nem! Legyen már egy szikra alázatunk és bizalmunk az Egyház felé, amely olyan nagy gonddal képezi ki a szakembereit, hogy odaengedhesse őket a Biblia közelébe...

Tehát hármas egységben kell olvasni az Isten Szavát, Isten Igéjét – akkor kerül a helyére, és akkor lesz jó.

Balás Béla püspök

Előadás a bibliaóra-vezetőképzőn,
részlet (Leányfalu, 1993. márc. 19.)

Rendhagyó gondolatok

- * Nos, vannak csodák és csodák. Nálatok azt tekintik csodának, ha Isten teljesíti valakinek az akaratát. Nálunk az a csoda, ha valaki teljesíti Isten akaratát.
- * [Istenem, bújócskázni akarsz az emberrel?] Rejtőzz el az emberi szívben. Az lesz az utolsó hely, ahol keresni fognak.
- * Az engedelmesség megtartja a szabályokat. A szeretet viszont tudja, hogy mikor hághatjuk át azokat.
- * Bölcs lesz-e a szamár attól, hogy könyvtárban él, vagy szentté válik-e a templomban lakó egér?
- * A lélek birodalmában nem gyalogolhatsz más lámpásának a fényében. Te az enyémet akarod kölcsönkérni. Inkább megtanítalak arra, hogyan készíts lámpát magadnak.
- * Amikor büntudatod van, akkor nem a bűnödöt gyűlöled, hanem saját magadat.
- * [A vallásos emberekben van valami természetes hajlam a durvaságra.] Mert nagyon is könnyedén feláldozzák a személyeket valamely cél érdekében.
- * Ha belátod, hogy nem vagy olyan bölcs, mint ahogy tegnap vélted magadról, akkor ma már bölcsőbb vagy.
- * [Aki büszke az intelligenciájára:] Olyan vagy, mint az az elítélt, aki büszke börtöncellájának nagyságára.
- * Ami igazán él, annak meg kell halnia. Nézzétek a virágokat; csak a művirágok nem hervadnak el.
- * [Mi az öröm?] Ráébredés arra, hogy ha mindent el is veszítesz, csak egy játékszert veszítettél el.

- * A gondolat sokkal inkább szűrő, mintsem tükör. Ezért van az, hogy sokan olyan gondolatborítékban élnek, melyet a valóság sosem érintett.
- * Ha a mester tanítana, hittételként kezelnék a tanítást. A mestert pedig nem az érdekli, hogy mi mit hiszünk, hanem az, hogy mit látunk.
- * Ahogy fölösleges a késtől azt kérni, hogy saját magát vágja el, vagy a fogtól, hogy magába harapjon, ugyanúgy fölösleges Istentől kérni, hogy mutassa meg magát.
- * Az élet célja a személyek kibontakoztatása. Manapság, úgy tűnik, az embereket jobban foglalkoztatja a dolgok tökéletesítése.
- * Ne próbáljátok a disznót éneklésre tanítani. Csak az időtöket vesztegetitek – s a disznót is felingerlitek.
- * A kritikus szavai ne csüggessenek el. Kritikusnak még nem állítottak szobrot, csak a kritizáltaknak.
- * Ha istened a segítségedre siet, és kiment a bajból, akkor itt az ideje, hogy a valódi Isten után nézz!
- * Vannak újítók és újítók. Az egyik típus hagyja, hogy a cselekedetek átfolyjanak rajta, s ő maga semmit sem tesz; az ilyen emberek változtatják meg a folyók alakját és folyását. A másik típus állandóan buzgólkodik; az ilyenek arra az emberre hasonlítanak, aki azon fáradozik, hogy még nedvesebbé tegye a folyót.
- * Rabbi lesz-e a kecskéből attól, hogy szakállat növeszt?
- * A szent csak addig szent, amíg nem tudja, hogy az.
- * [A zseni az, aki felismeri:] A lepkét a hernyóban, a sást a tojásban, a szentet az önző emberben.

Anthony de Mello: A csend szava, Szt.G.K., 1993

Pápai Biblikus Bizottság

SZENTÍRÁSMAGYARÁZAT AZ EGYHÁZBAN

(Az alábbiakban a dokumentumnak egy további fejezetét közöljük Székely István fordításában.)

A Szentírás megközelítése a felszabadítási teológia irányából

A felszabadítási teológia összetett jelenség, amelyet helytelen volna túlságosan leegyszerűsíteni. Teológiai irányzatként a 70-es években fejlődött ki. Kialakulását a latin-amerikai országok gazdasági, szociális és politikai adottságai mellett két nagy egyházi esemény is elősegítette: a II. Vatikáni Zsinat, amely kifejezetten célul tűzte ki az **aggiornamento**-t [a kor szellemében való megújulást], az Egyház lelkipásztori gondoskodásának a mai világ igényei felé való fordítását, valamint a latinamerikai püspökök második, 1968-ban Medellinben tartott konferenciája, amely a Zsinat tanítását Latin-Amerika szükségleteihez alkalmazta. Ez az irányzat azután tovább terjedt más országokban és világréseken is (Afrika, Ázsia, az USA színesbőrű népessége).

Nehéz megmondani, vajon „egy” felszabadítási teológia létezik-e és milyen a módszere. Ugyanúgy nehéz pontosan leírni, milyen módon olvassa a Bibliát, s így meghatározni, milyen többletet nyújt és melyek a határai. Azt mondhatjuk, hogy nincs különleges módszere. A Szentírást saját szociális-kulturális és politikai alapállásából kiindulva olvassa és a nép konkrét szükségleteire vonatkoztatja, hiszen az a Bibliában táplálékot kell hogy találjon hite és élete számára.

Tehát nem elégszik meg a szöveg tárgyilagos, az eredeti helyzetben szándékolt értelmet kereső magyarázatával. Sokkal inkább azt az értelmezést keresi, amely a nép mai élet-helyzetéből nő ki. Ha az emberek elnyomatásban élnek,

olyan táplálékot kell találniuk a Szentírásban, amely küzdelmükben és reményeikben segíti őket. Nem lehet eltekinteni a konkrét valóságtól. Ellenkezőleg, azt egyenesen ki kell mondani és az Ige fényébe kell állítani. Így lesz hiteles a keresztény magatartás, amely az igazságosság és a szeretet által a társadalom megváltoztatására törekszik. A hit az Írásban talál lendítő erőt a teljes felszabadításért való harcra. – Ez a megközelítés a következő néhány megfontoláson alapul:

Isten jelen van népének történetében és meg akarja váltani a népet. Ő a szegények Istene, aki nem tűr sem elnyomást, sem igazságtalanságot.

Így az egzegézis sem maradhat semleges. Miként Istennek, úgy a szentírásmagyarázatnak is a szegények pártjára kell állnia, és fel kell lépnie az elnyomottak felszabadításáért.

Aki ebben a harcban résztvesz, az a bibliai szövegekben olyan tartalmat fedez fel, amely csak akkor lesz nyilvánvaló, ha az Írást az elnyomottakkal igazi szolidaritásban olvassák.

A Szentírásnak mint a felszabadítás szavának legmegfelelőbb címzettje a szegények közössége. Az elnyomottak felszabadítása ugyanis társadalmi cselekedet. Ezenkívül a Biblia szövegeit közösségek számára írták, és olvasásuk elsősorban közösségekre van bízva. Az „alapító eseményekből” (kivonulás Egyiptomból, Jézus szenvedéstörténete és feltámadása) áradó erőnek köszönhetően, amely képes a történelem folyamán új fordulatokat hozni, Isten szava mindig időszerű, s az is marad.

A felszabadítási teológia kétségkívül tartalmaz értékes elemeket: Isten megváltó jelenlétének élő tudatát, a hit közösségi dimenziójának kiemelését, az igazságosságon és szereteten alapuló felszabadító cselekvés sürgősségét, a Biblia új befogadását, amely Isten szavából harcai és reményei közepette fényt áraszt és táplálékot nyújt Isten népének. Ezzel előtérbe helyezi a sugalmazott szöveg teljes aktualitását.

A Szentírás olvasásának ilyen elkötelezett módja több kockázattal is jár. Mivel azonban egy olyan irányzathoz kötő-

dik, amely még csak kialakulóban van, a következő megjegyzések csak előzetes jellegűek:

Ez a bibliaolvasási mód főleg olyan elbeszélő és prófétai szövegekből indul ki, amelyek az elnyomás különböző helyzeteket állítják elénk, cselekvésre ösztönöznek, s így a társadalom megváltoztatására irányulnak. Ez az olvasás néha bizony kissé elfogult, és nem szentel ugyanolyan figyelmet a Szentírás minden szövegének. Az egzegézis soha nem lehet egészen semleges, az egyolda-

lúságtól azonban óvakodnia kell. A szociális és a politikai elkötelezettség pedig nem kifejezett feladata az egzegétának.

A teológusoknak és egzegétáknak – hogy a Biblia üzenetét szociális-politikai viszonylatban gyümölcsöztethessék, – használniuk kell a társadalom elemzésének eszközeit. Ebből a célból a felszabadítási teológia egyes áramlatai olyan elemzéshez folyamodtak, amely materialista gyökerekből eredt. Ebben a keretben olvasták azután a Szentírást. Ez meglehetősen vitatható, főleg az osztályharc marxista elve miatt.

A szociális problémák iszonyú nyomása alatt a hangsúly inkább egy evilági eszkatológiára tevődött át, néha a Szentírás transzcendens eszkatológiájának rovására.

A szociális és politikai változások a Szentírásnak ezt a felszabadítási teológiai megközelítését arra készítetik, hogy új kérdésekkel nézzen szembe és új irányulást keressen. További fejlődését és az Egyház számára gyümölcsöző voltát az fogja meghatározni, hogy tisztázza hermeneutikai alapjait, módszereit, valamint az Egyház hitével és hagyományával való összhangját.

(Folytatjuk)

Ternyák Csaba püspök

HAGYOMÁNY ÉS SZENTÍRÁS

I. A hagyományról, mint jelenségről általában. Minden vallás alapvetően össze van kötve a hagyománnyal. A vallás ugyanis, mint szociális jelenség, úgy létezik, hogy rítusok, mítoszok, tanítások, viselkedésformák kerülnek átadásra, áthagyományozásra. De még mielőtt vallási lenne, mint emberi jelentés is létezik. Az ember nem úgy lép be a történelembe, hogy a nulla ponton kellene kezdeni. Az ember a megelőző történelemből, amely számára hagyományként jelentkezik, átveszi a nyelvezetet, a gondolkodás struktúráját, az értékeket, az érzékenységet.

Az ember belemerül a hagyományba, amely befolyásolja saját maga megértését, értelmezését is. Az ember történetisége szorosan kapcsolódik a hagyomány témájához.

II. A hagyomány és a kereszténység. A kereszténység, mint vallás szükségszerűen egy történelmi eseményre vezethető vissza. Ez Jézus tanítása, cselekedetei, élete, halála és feltámadása, s mindez az apostolok tanúságtétele folytán jut el hozzánk a hagyomány segítségével. Ez az apostoli tanúságtétel az állandó alapja minden keresztény hagyománynak.

Ez a hagyomány nem csupán a múlt elbeszélése szavakkal, és nem is csak egy emlék. A hagyományban ugyanis maga a Feltámadott és az ő Lelké válnak jelenvalóvá számunkra. Innen nézve a hagyomány mindenekelőtt a hit élő realitása, a megélt hit élő valósága. Ebben az értelemben a hit az, amely hallásból ered (Róm 10,17) és magában foglalja azt is, hogy egyházba gyűjt (Csel 2,41.47). Vagyis a közösség hite megelőzi az egyénét.

A hagyomány fogalma tehát szorosan kapcsolódik az egyház fogalmához. Rahner szerint: Az egyház egyszerre az üdvösség gyümölcse és az üdvösség eszköze. A kinyilatkoztatás tehát igénybe veszi a hagyományt, felhasználja. A II. Vatikánum erősítette meg a hagyománynak ezt a fogalmát. A hagyomány a hí-

vő közösségben és a hívő közösség által van jelen (és itt nincs szó írásbeli vagy szóbeli hagyományról). A zsinat tehát leszögezte, hogy az egyház nem maga a kinyilatkoztatás, nem is annak a forrása, hanem a normája, és kompetens helye a hiteles értelmezésének. A katolicizmust tehát nem egyedül az Írás teremti, hanem az élő, apostoli egyház, amely átadja a hagyományt, amelyben benne van az Írás is.

Az igazi hagyomány több, mint annak szóbeli vagy írásbeli megfogalmazása: soha nem meríthető ki teljesen az emberi kommunikáció eszközeivel. Ennek ellenére a kinyilatkoztatás így lép be a történelembe, és hagyománnyá válik, mivel az emberek a történelemben élnek, és nem egy korban. Ezért a kinyilatkoztatás felhasználja az emberi, a történelmi hagyományt.

III. A hagyomány és az Ószövetség. A hagyomány és az Ószövetség szoros kölcsönhatásban áll egymással. Ezt erősítik meg a tudósok is, akik az Ószövetség keletkezését kutatják. Az egyes ószövetségi könyvek végső formáját ugyanis kisebb egységek hosszú hagyománya előzi meg. A szövegkritikai elemzések már régen megállapították, hogy az Ószövetség könyveinek többsége nem egy-egy szerző műve, a szó igazi értelmében. A szerző ugyanis átszervezett, átalakított, újradolgozott egy már meglévő anyagot, amelyet a megelőző szóbeli vagy írásos hagyományból kapott. Ezeket vizsgálja a hagyománytörténeti kutatás, amelyben a tudósok még nem jutottak el egy olyan közös véleményre, amely pontosan kimutatná annak a folyamatnak az egyes állomásait, melyek során a hagyományok megformálása eljutott a végső megszövegezéshez.

Fontos megjegyezni, hogy az a környezet, amely a hagyományt alkotja, s amely a szöveget formálta, ahol kikristályosodott: alapjában véve a család és a kultusz.

IV. A hagyomány és az Újszövetség. A formatörténeti módszer a szövegek kutatása során az Újszövetség könyveiben is kimutatta a hagyomány jelenlétét. Ennek a lényege, hogy a szóbeli áthagyományozás megelőzte az írásba foglalást. Az ősegyház első közösségei voltak azok, akik átadták, akik megformálták, szavakba foglalták Jézus üzenetét.

A szerkesztéstörténeti elemzés nyilvánvalóvá teszi az újszövetségi szerzők munkásságának a fontosságát, mert ők voltak azok, akik egy már meglévő hagyományt feldolgoztak, értelmeztek és továbbadtak.

1. Jézus és a hagyomány. Tudjuk, hogy Jézus korában milyen jelentősége volt a törvényértelmezés hagyományának. Magának a törvénynek a tekintélyét is a hagyomány alapozta meg. Ebben a háttérben kell értelmeznünk azt, amikor Jézus szembehelyezkedik a régiek hagyományával (Mk 7,1-13). Jézus nem ítéli és veti el mindentől az írások értelmezésének hagyományát. Sőt a hagyományok megtartására buzdít: „Tegyetek meg és tartsatok meg ezért mindent, amit mondanak nektek, de tetteikben ne kövessétek őket, mert bár tanítják, de tetté nem váltják” (Mt 23,3). A leprás tisztulása után pedig ezt mondja: „Vigyázz, ne szólj róla egy szót sem senkinek, hanem menj, mutasd meg magadat a papnak, és ajánld fel tisztulásodért a Mózes rendelte áldozatot, bizonyosságul” (Mk 1,44).

Jézus nem áll meg ott, hogy idézi a Szentírást, hanem egyúttal magyarázza, értelmezi is („Hallottátok, hogy a régiek ezt a parancsot kapták, [...] ne ölj!, [...] szeresd felebarátodat, gyűlöld ellenségedet, [...] én pedig azt mondom nektek... [Mt 5,21.43]). Jézus értelmezése természetesen különbözik a rabbik értelmezésétől, hiszen ő úgy tanított, „mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint az írástudók”. Fontos megjegyezni, hogy Jézus kritikája a régiek hagyománya ellen nem jelenti annak teljes visszautasítását. Csak azt ítéli el, hogy elárulták a hagyomány eredeti, vallásos jelentését, és a törvény külsőséges, képmutató megtartását részesítették előnyben, ld. Mk 7,8: „Az Isten parancsait nem tartjátok meg, de az emberi hagyományokhoz, a korsók és a poharak megmosásához és sok ehhez hasonlóhoz ragaszkodtok.”

2. A hagyomány az újszövetségi iratokban. Az evangéliumok a Jézusról szóló, a közösségben megélt hagyománynak a valóságát tárják elénk. Ezekben az írásokban ott rejtőznek a közösség elvárásai, aggodalmai is, s az ősegyházat leginkább érdeklő kérdések nagyobb hangsúlyt kapnak. Az evangéliumok,

amelyek az eredeti igehirdetést aktualizálják, így az élő hagyomány folyamának részei.

A hagyománynak nagy jelentősége van Pál apostol leveleiben is, mindenek előtt az utolsó vacsora vonatkozásában (1 Kor 11,23) és az Úr feltámadásával kapcsolatban (1 Kor 15,3). Ezekben Pál apostol nemcsak hivatkozik az őt megelőző hagyományra, hanem ezzel érvel, bizonyít, vagyis a hagyományból kapott és átadott formulának kötelező jelleget tulajdonít. Így történetileg Pál apostol része a hagyománynak, ő is benne van a hagyomány folyamatában, s ezt a hagyományt ő maga is a prédikáció normájának ismeri el.

A hagyomány fontosságát a pasztorális levelek is kiemelik. A Timóteusnak szóló levélben ezt olvassuk: „Őrizd meg a rád bízott örökséget...” (2 Tim 1,14) Ez magában foglalja azt, hogy ez az örökség részben a szóbeli igehirdetés hallgatásából származik (vö. előző vers: „amit hallottál tőlem”), részben pedig az Írásközből (1 Tim 1,18; 4,11). Ezeknek a lelkipásztori leveleknek a fő gondja biztosítani az apostoli hagyomány folytonosságát a hamis tanítókkal és hamis tanításokkal szemben. (Ezek mindig is jelen voltak, a küzdelem állandó volt.) Ezek a levelek tanúsítják, hogy a hagyomány folytonosságának biztosítására milyen szoros volt a kapcsolat a hiteles apostoli tanítás továbbadása és a kézföltétel által átadott hatalom (apostoli successió, folytonosság) között.

A hagyomány átadásának helye a közösség, a komunitás, amelyben az apostoli hagyomány továbbél és fejlődik, különösen a kultikus életben és a szentségek kiszolgáltatása, vétele révén. Az apostolok Krisztus feltámadásának tanúi, tanúságtevői; az az ő feladatuk, hogy erről tanúskodjanak. Mindez nem szűnik meg az apostolok halálával sem, hanem az apostoli folytonosság révén átadják az apostolok, püspökök egymásnak. Itt nem csupán emberi hagyomány átadásáról, vagy emlékezésről van szó, mert a Lélek, a Vigasztaló működik bennünk. Élő hagyomány ez, élettal való tanúságtétel.

A hagyomány fogalma. Tágabb értelemben az egész üdvrendet felfoghatjuk úgy, hogy Isten az emberiségnek felajánlja

az üdvösséget. A hagyomány nagy processzusa, folyamata ez, amely az Atyától indul, a Fiú tettein és a Szentlélek elküldésén át elér az egyházhoz; végül az egyház feladata, hogy eljuttassa az egész világra.

Szoros értelemben a hagyomány magának a kereszténység valóságának, a keresztény életnek az átadása, amely önmagában felülmúl minden szövegszerűséget.

A hagyomány másik jelentése: a kinyilatkoztatás átadása a Szentírásétól különböző módon. A hagyomány átadásának ez a módja mélyen az egyház életében gyökerezik. Ez volt az első formája a hagyomány átadásának, amikor még nem foglaltak írásba semmit abból, ami történt, amit az apostolok átéltek. A szentírási könyvek végülis nem mások, mint egy adott szinten (korban) megalkotott egybeszerkesztései az összegyűjtött hagyományoknak.

Ilymódon a hagyomány nemcsak hogy történetileg megelőzi az írást, hanem annak valamiképpen állandó karakterét, jellegét is megadja. Az Ige, a Szó elsősorban hallgatott, prédikált szó, nem pedig olvasott! Tehát az igazi apostoli hagyományt sem lehet megtalálni egyszerűen egy könyvben, mert annak mindig hirdetés, prédikáció az alapja. Ehhez pedig misszió, küldetés kell, személyi folytonosság, küldetés, kontinuitás, amely az apostoloktól indul.

Az Újszövetség nem holt betűre, hanem élő szóra alapszik, ezért van jelentősége az élő hagyománynak.

Ezzel nem akarjuk a Szentírás jelentőségét alábecsülni, hiszen annak valóban központi helye van az egyház életében és tanításában. Arról azonban nem beszélhetünk, hogy csak a Szentírás (sola scriptura) az egyedüli forrás. A katolikus költözők a »nemcsak, hanem ... is«.

A kérdést először a Tridentinum vetette fel a sola scriptura protestáns elve miatt, leszögezve, hogy a Szentírás és a Szájhagyomány alkotják együtt a kinyilatkoztatást, mint annak két forrása. De a Tridentinum sem tagadja, sőt a hagyománnyal együtt állítja, hogy a Szentírás tartalmaz minden az üdvösséghez szükséges igazságot.

A Dei Verbum szerint:

– A kinyilatkoztatás, az egyház, a hagyomány – egymással összefüggő valóságok. Hiszen a kinyilatkoztatás az élő hagyományon keresztül a hívő közösségben jelenik meg.

– A hagyomány átadásában Isten népének döntő a szerepe; de Isten népének szerepét nem lehet elválasztani és függetleníteni a tanítóhivataltól, a magisztériumtól, amelynek abban áll a sajátos felelőssége, hogy biztosítsa a hagyomány hitelességét.

– A hagyomány és a Szentírás elválaszthatatlan egymástól, anélkül, hogy ezek bármelyike elveszítené saját, egyedülálló értékét. Mindkettő ugyanabból az isteni forrásból táplálkozik, és valamiképpen egyetlen dolgot képviselnek: Isten szavának az egyházra bízott egyetlen, szent letéteményét.

Az élő hagyomány tudatja velünk a szent könyvek jegyzékét, és segít megérteni ezeknek az Írásoknak a mély értelmét. Másrészt azonban arról is lehet beszélni, hogy a hagyomány függ az Írástól, mivel ez utóbbi a csúcsa és a központja a hagyománynak, lévén maga az apostoli igehirdetés. A hagyománynak pedig fő feladata az élő értelmezés, és a Szentírás üzenetének a szintézise.

Az egyházi hagyomány olyan, mint egy folyó, amely hosszú történelme folyamán mindenből magával visz egy kicsit. Szükség van a megkülönböztetés adományára és értelmezésére, amely az egyház életének bizonyos helyzeteiben, amikor tévedések és tévtanítások jelentkeznek, különösen fontos és szükséges. A hívek összessége természetesen rendelkezik ezzel az adománnyal, de a magisztérium az illetékes, hiszen az éppen ebből a célból kapta a megkülönböztetés adományát, hogy azzal Isten lelkétől vezérelve éljen és utat mutasson.

Az Írás és a Hagyomány kapcsolatának, kölcsönös egymáshatásának tanulmányozása bizonyára még további lehetőségeket fog adni a teológusoknak és a tanítóhivatalnak, mely utóbbinak fő feladata hűségesen megőrizni, hitelesen megítélni és tévedhetetlenül hirdetni a hitletéteményt.

Karl Hermann Schelkle¹

A 2 Pét 3,15-16 magyarázata

Urunk türelmét tartásatok üdvösségnek, ahogy szeretett testvé-
rünk, Pál írta nektek ajándékkul kapott bölcsességében minden
olyan levélben, amelyben ezekről a dolgokról beszél. Vannak
bennük nehezen érthető dolgok, ezeket a tanulatlan és állhatatlan
emberek kicsavarják a saját vesztükre, akárcsak a többi írást is.

3,15: A levél megismétli a 3,9 versben már elmondottakat: Isten késleke-
dése az ő türelmének a jele, amellyel az ember üdvösségét akarja előmozdíta-
ni. Péter apostol „testvére, Pálra” hivatkozik. A testvér szó aligha jelenthet
itt csupán hittestvért (mint ahogyan az 1 Pét 2,17; 2 Pét 1,10-ben), sokkal in-
kább apostoltársat (vö. 1 Tessz 3,2; Ef 6,21; Kol 4,7). Pál tehát Péter szeretett
testvére. A két apostol közötti feszültség, – amit a Gal 2,11-16 is említ, és úgy
általában a fő-apostolok és a Pál közötti ellentét, amelyről az Újszövetség
több helyen is ír, – ekkor már a múlté. Sőt, a két apostol közötti egység még
tovább növekedett (3,16).

Leveleiben Pál többször is hasonló gondolatról írt a címzetteknek, mint
Péter (3,16). Ez a 3,13a vers szerinti intés lehetett, hogy használják fel jól Is-
ten türelmét, mint az üdvösségre segítő kegyelmet, a 3,14 szerint pedig az a
tanítás, amely szerint a parúziára [Jézus eljövételére] várakozva feddhetetlen-
ül kell élniük. Igen gyakran olvashatunk Pál leveleiben ilyen gondolatokat: a
türelem helyes felhasználásáról a Róm 2,4; 3,25k; 9,22k; 11,22k-ben; a tisz-
tességes életről pedig, amely a végidőkig tart, a Róm 13,11-14; 1 Kor 7,29-
32; 2 Kor 5,6-10; Ef 4,30k; Fil 2,15k; Kol 3,4; 1 Tessz 5,4-11; 2 Tim 3,1-5;
Tit 2,12-14-ben.

Bár nehéz eldöntenünk, vajon Péter Pálnak melyik levelére gondolnat a 2
Pét 3,15b-ben, a szerző láthatóan konkrét levelet tart szemé előtt. A 2. Péter-
levelet szerzője a 3,1 vers szerint Kisázsia egyik egyházának címezi. Így Pál
levelei közül, amelyeket az ottani egyházközösségekhez intézett, leginkább az
Efezusi és a Kolosszei levél jöhet számításba. Arra aligha gondolhatunk, hogy
netán Pál egyik elveszett leveléről lenne szó, mivel a 2 Pét megírásának idejé-

---

---

¹ Karl Hermann Schelkle, Die Petrusbriefe, Der Judasbrief, Herders
Theologisches Kommentar zum NT, XIII. k., Freiburg 1961 – Leipzig 1965,
235-238.o.

re Pál levelei közül nem ismernek többet, mint amennyi a mai kánonban is szerepel. Persze az is lehetséges, hogy a 3,15 versben szereplő „nektek” szó alatt Péter az egész egyházat érti, amelyhez Pál levelei is szólnak.

Péter szerint Pál levelei a neki ajándékba juttatott bölcsességről tanúskodnak. Pál maga is tudatában volt annak, hogy birtokában van a bölcsességnek (1 Kor 2,6k; Kol 1,28) ill. a Léleknek (1 Kor 2,12k), és ismerte a neki osztályrészüln jutott kegyelmet (Gal 2,9). Pál különleges bölcsességét emeli ki az 1 Kelemen 47,3 is az 1 Kor levéllel kapcsolatban; vö. továbbá Polikárp lev. a Filippiekhez, 3,2. Amikor a későbbi egyház ítélete az apostolról azt állítja, hogy bölcsességet kapott ajándékba, ezzel arról is tanúságot tesz, hogy az apostol levelei sugalmazottak.

3,16: Egy konkrét levélből kiindulva Péter apostol Pál leveleinek egy nagyobb gyűjteményére céloz, amelyekben hasonló tanítás található az övéhez. Ez a gyűjtemény minden valószínűség szerint nem tartalmazza az összes levelet, amit az apostol írt. Hiszen a 2 Pét szerzője számára sem ismertek azok a levelek, amelyek végleg elvesztek (legalább két korintusi és egy laodíceai, de az is lehet, hogy még több). Kérdéses persze, vajon a levél írója tudott-e az elveszett páli levelekről, és így a „minden olyan levél” kifejezés alatt az egyházban ténylegesen ismert levelekre gondol-e, vagy pedig szavait inkább úgy kell értenünk, hogy az összes páli levél az egyház birtokában van. Ám azt sem szeretnénk állítani, hogy a 2 Pét által említett gyűjtemény a mai szentírási kánonunk mind a 13 (14) páli levelét tartalmazhatta. Egy azonban világos, hogy Pál leveleit a közösségek már összegyűjtötték, és ezzel azokat mintegy kánonba is foglalták. Ezeket a leveleket a Péter-levél a „többi Írással” együtt említi, vagyis azokat szent iratoknak tekinti. A „többi Írás” alatt az Ószövetség könyveit kell értenünk, és nem az Újszövetségi kánon más iratait². Az ószövetségi iratok mellé állítja az Újszövetségiakat.

Ahogy korábban az apostol tanításai és levelei, melyeket legtöbbször valamilyen problémára válaszolva fogalmaz, feltétlen tekintélyt élveztek a címzettek körében, úgy most is a hit és az élet normáját jelentik az egyház közössége számára. Másszóval „kánoniak”. E leveleknek az egész egyházban

---

² A „hai grafai” (=frások) görög kifejezést a hellénista zsidóság használja az Ószövetségre (így Filó, Migr. Abr. 236; Vita Moysis 2,40). Ebben az értelemben használja az Újszövetség néhány helye is (pl. Mt 22,29; 26,54; 1 Kor 15,3). A görög kifejezést vitán felül először a 2. Kelemen levél használja (a 2,4-ben). Éppen ezért nehezen képzelhető el, hogy a 2 Pét az Írások kifejezés alatt az Újszövetségi iratra gondolna.

tekintélyük van, így Pál itt mint az összes egyház tanítója jelenik meg. A levél szerzője már nem tartja fontosnak, hogy a páli levelek egykor konkrét tanítást és útmutatást akartak adni az egyes közösségeknek. A Muratori Töredék (47-57. sor) is úgy tartja, hogy Pál apostol kezdettől fogva az összes egyháznak, az egész világnak írja leveleit; hét egyháznak azért írt, mivel a hetes szám, mint a teljességet kifejező szám, az egész ökumenét jelenti.

A 2 Pét levél számára Pál apostol az egész egyház elvitathatatlanul kimagasló tanítója. Leveleit már összegyűjtötték, és az egyház közösségében, mint eleven szó élnek tovább. Jelentőségük csak növekszik azáltal, hogy Jeruzsálem pusztulása, a zsidó nép katasztrófája után a keleti egyházközségek elveszítik vezető szerepüket, míg a számos, többségükben jelentős nyugati egyház alapítójaként tisztelheti Pált, akinek emléke így még hatalmasabbá válik. Pál, Péter és a többi apostolfejedelem tanítása az egyház ítélete szerint egy és ugyanaz. A második Péter levél – az elsőhöz hasonlóan (vö. 1 Pét 1,1) – Rómából egy nagyobb kiterjedésű kereszténységhez szól. Rómában Péter és Pál apostol mind a munkában, mind a halálban egy volt: ez alapozta meg a római egyház körében kiemelkedő tekintélyüket. A 2 Pét szerint levelük által Rómából szólnak mindkettőn, az egyetemes egyház szem előtt tartásával az egész világhoz. Ebben a korban már mindkettőjüket apostolfejedelemként tisztelik. Az 1 Kelemen levél (5,3-7), Antióchiai szent Ignác (? Róm 4,3), Iréneusz (Haer. 3,1,1) valamint Korinthuszi Dionüsziosz (Euszebiosz, Egyháztört. 2,25,8) mindkettőjüket római apostolnak nevezi. A római katolikus egyház létét a 2 Pét 3,15-ben már az Újszövetség feltételezi első ízben, amelynek oszlópa és tanítója a két apostolfejedelem.

Amennyire Pál levelei mint új iratok az egyház kincseihez tartoznak, úgy sürgeti az egyházat azok magyarázatának problematikája és szüksége is. Már magának Pálnak is védekeznie kellett szavai félreértelmezése miatt (2 Tessz 2,2; 1 Kor 15,50.53; Róm 3,8; 6,1), a 2 Pét pedig összegyeházi szinten is ismeri a páli levelek téves magyarázatát. A 2. századtól kezdve az egyháztörténelem is szolgál erre példákkal. A gnosztikusok Pálra támaszkodnak. Markion Pálra és az ő evangéliumára hivatkozva alapítja meg egyházát. Természetesen

más írásokat is félremagyaráznak. A 2 Pét 1,20 szerint a tévtanítók a jövődö-
léseket értelmezik önkényesen. A 2. században az egyház és a gnózis a János-
evangélium értelmezésének kérdésében is szembenállt egymással. A 2 Pét
3,16 a szentírásmagyarázat nehézségeivel kapcsolatban akar állástfoglalni.
Tudja és elismeri, hogy Pál levelei, mint általában a Szentírás is, nehezen ért-
hetőek, és éppen ezért többféle magyarázatuk lehetséges, amely sajnálatos
módon gyakorta elő is fordul. Ha a magyarázók többféleképpen érthető szö-
veget használnak, az még egyáltalán nem menti föl őket a felelősség alól. Sőt,
tévedésük miatt leginkább ők hibáztathatók. Mert nem akarnak semmit sem
tanulni, legkevésbé attól, aki jobb. Bűnük saját tévedésükben az, hogy nincs
erkölcsi tartásuk. Magyarázatuk tehát bűnös tévedés, hiszen az Írást saját szá-
juk íze szerint értelmezik. Vétkükkel a pusztulás büntetését mondják ki ma-
gukra. Éppen az Írások félremagyarázása vezeti őket a pusztuláshoz, mint
minden engedetlenség az Isten akaratával szemben. Különösen azért, mert a
hibásan értelmezett Szentírás az eretnekséget erősíti. A helyes magyarázat az,
amelyet a levél szerzője is birtokol, mert az egyben a nagy és egyetemes egy-
házé is, amelynek tagja. Ez az egyház van birtokában ugyanis az Írás értelme-
zése tévedhetetlen Lelkének (1,20k).

Tévednek, vagy legalább is téves magyarázatot képviselnek a 2. fejezet-
ben már említett tévtanítók, akikkel a 2 Pét a parúziában való kételkedés és az
erkölcsi szabadosság miatt veszi fel a harcot. Tanításukhoz ezek is valószínű-
leg a páli levelekből merítettek támpontokat. Arra hivatkozhattak, hogy Pál a
parúzia bekövetkezésének napját igen közelre várta (2 Tessz 2,2), ami nem
következett be, vagy pedig azt állították, hogy a feltámadás Pál tanítása sze-
rint már a jelenben megvalósul (vö. Róm 6,5; Fil 3,11; 2 Tim 2,18). A későbbi
gnózis gyakran megkísérli, hogy spiritualizáló tanítását a feltámadásról az
egyház állítólag materialista felfogású tanításával szemben az 1 Kor 15,50-ből
bizonyítsa. A libertinusok tévtanításukat szintén Pál félreértelmezett szavaival
igyekeztek igazolni, ahol az apostol új szabadságról beszél (2 Kor 3,17; Gal
5,13). Amikor egyesek önmagukat – mint ahogyan szemmel láthatóan a Júdás
levélben említett tévtanítók is – pneumatikusoknak nevezik, több páli mon-
datra (így Róm 8,9; 1 Kor 2,13-15) is hivatkozhatnak. Talán éppen ezért védi
meg a 2 Pét a 3,15k versekben Pált, az egyház apostolát, mert az eretnekek
gyakran hivatkoznak rá.³

3 A páli levelek gnosztikus félreértelmezéséről ld. W. Bauer, *Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum* (1934) 227. o.; E. Aleith, *Paulusverständnis in der alten Kirche* (1937) 39-44. o.

Székely István

A közös bibliaolvasás hazánkban elterjedt módja

A Jeromos füzetek 8-12. számában Anneliese Hecht „Közös utunk a Bibliához” c. könyve alapján a közös szentírásolvasás olyan külföldön használatos módszerrel ismertettük, amelyek nem igényelnek nagy biblikus felkészültségű vezetőt. Most – saját tapasztalat és több kisközösségi vezetővel folytatott megbeszélés alapján – a közös bibliaolvasásnak hazánkban elterjedt módját ismertetjük és értékeljük, hangsúlyozva, hogy emellett használatban vannak más módszerek is. Az alábbiakban ismertetett formával találkozhatunk kisközösségek, imacsoportok rendszeres összejövetelein és a legkülönbözőbb alkalmak keretében (lelki napok, képzést vagy közös munkát előkészítő vallási összejövetelek).

A közös szentírásolvasás fő lépései a következők:

1./ *Előzetes (otthoni) felkészülés.* Legalább a vezető(k) részéről feltétlenül szükséges. Jó, ha a résztvevők mind tudják előre, hogy melyik szöveg kerül sorra, s ők is felkészülnek.

2./ *Istenre figyelő lelkület.* Vagy a közösség szokásainak megfelelő imádságok, vagy a szentírásolvasást közvetlenül megelőző rövid ima után belső elcsendesedésre kell alkalmat adni.

3./ *A szöveg elolvasása.* A szöveg lassú, hangos elolvasása – esetleg rövid szünet után másodszori elolvasása is – akkor is szükséges, ha mindenki előre felkészült. (Ha a megbeszélés kisebb csoportokban történik, akkor ezt – sőt esetleg már az „elcsendesedést” is – jobb csoportokra oszolva végezni.)

4./ *Csendes egyéni átgondolás.* Alkalmi csoportok esetén a vezetők igen röviden utalnak rá, mire terjedjen ki a résztvevők figyelme (mi volt a szöveg mondanivalója az eredeti környezetben; mit mond nekem ma). A csendes átgondolásra akkor is kell 4-5 perc időt szánni, ha a résztvevők otthon felkészültek.

5./ *Egyéni benyomások, tanulságok.* A megbeszélést folytató csoport létszáma lehetőleg 5-6 személy legyen; összeszokott közösségben 10-12 is lehet. Egyszer – esetleg 2-3-szor – „körbejárva” sorjában min-

denki röviden elmondja, hogy mi ragadta meg a szövegben, milyen tanulságot szeretne közkinccsé tenni. Kérdést is fel lehet vetni (pl. megkérdezni, amit valaki nem ért). Az időkorlátra (személyenként max. 2-3 perc) a vezető is ügyel. Nem kell mindenkinek megszólalnia, főleg több „körbejárás” esetén. A felmerült kérdésre legjobb, ha azonnal megpróbál valaki válaszolni; néha csak a „kör” végén adja meg a választ a vezető. Ha a kérdést ő sem tudja megoldani, de a megoldást fontosnak tartanak, akkor azt továbbvizik (pl. a közösséget irányító lelkipásztortól kérnek választ, és ezt a következő alkalommal ismertetik). Eltérő vélemények lehetnek, egymás elgondolásait, meglátásait azonban lehetőleg nem bíráljuk. A végén a vezető a saját gondolatait összefoglalóval is kibővíti, s az esetleges véleményeltérésekre, tévedésekre is kitér. A többszöri „körbejárás” néha azt szolgálja, hogy mindegyik „menetben” más szempontra figyeljünk (pl. eredeti mondani-való, általános tanítás, saját teendőnk).

6./ Közös összefoglalás és ima. Ha az előző fázisokat kisebb csoportokban végezték, akkor az egyes csoportok vezetői (ill. megbízottai) saját csoportjuk tanulásaiból ismertetnek valamit az egész közösséggel. Ezt az egész közösség vezetője is kiegészítheti (főleg ha válaszolni tud egy-egy felvetődött problémára is). A szentírásolvasást közös ima zárja.

Alkalmazási lehetőség, előnyök, tipikus hibák.

Ez a szentírásolvasási mód annak köszönheti az elterjedését, hogy viszonylag egyszerű, és nem csak összeszokott, a metodikát ismerő közösség végezheti, ezért lett az alkalmi csoportok jellegzetes módszere. Ugyanakkor jó vezetéssel megvalósulhat benne mindaz, ami a legtöbb formához kötött módszer értéke. Például a problémák és a fő meglátások ugyanúgy kiderülnek itt, mint mondjuk a veszterosz ill. a hétlépéses módszerben. Más módszerek (pl. a *blúdes* vagy a *házi biblia-körök* módszerének) alapossága és részletessége azonban – általában az idő rövidege miatt – hiányzik, hacsak a vezető felkészülése nem igyekszik ezt pótolni. A *láss-hallgass-szeress* módszer váza viszont mindig megtalálható ezekben az elterjedt „egyszerű” módszerekben is. Az egyáltalán nem közömbös, hogy a vezető jól felkészül-e, és hogy az egyes kis-csoportokban van-e legalább egy-egy rendszeres Biblia-olvasó, értő személy. Tapasztalatunk szerint az összeszokott kisközössé-

gek módszerei is leginkább ebbe a kötetlen, „egyszerű” kategóriába sorolhatók, bár specialitásai miatt közel állhatnak egyik vagy másik külföldön „nevesített” formához.

A kötetlenség – ami talán a hazai külső körülményekből is következett – sok komoly hibára is lehetőséget ad. Súlyos hibának tartjuk, ha a vezető nem készül fel előre, s az sem jó, ha a kis-csoportok vezetőit csak váratlanul jelölik ki a helyszínen. Az alkalmi csoportokban gyakran hiányzik a „hozzászólási fegyelem” (hogy a tárgyhoz és röviden szóljanak, személyes meggyőződéssel, de szerényen), s ezt a vezető sem tudja megkövetelni. Gyakran tönkreteszi a valóban elmélyült Istenre-hallgatást az eleve túl rövidre szabott idő kényszere. Ezt csak betetőzi, ha az összefoglalás szinte formális, amikor az egész közösség vezetője – részben az idő túllépése miatt – nem tér ki arra, ami esetleg kimaradt (néha a sietségben észre sem veszi).

Nincs általánosan elterjedt megoldás arra vonatkozólag, hogy a gyakorlati, napi életünkre való alkalmazás egyéni (és esetleg pontosan nem körülírt) maradjon-e, vagy közösen kimondott egyéni „feladat” legyen-e, esetleg közösen vállalt együttes tevékenység. Ahelyett, hogy a sok elkövethető hibát felsoroljuk (pl. az eltérő helyzetű és adottságú személyek részére „házi feladat”-szerű lecke kítűzése csak ritkán szerencsés), szeretnénk kiemelni ennek nehézségét, de egyúttal fontosságát is. A vezető a csoport összetétele, az alkalom és nem utolsósorban saját elmélkedő felkészülése alapján kell, hogy kiválassza az adott szentírási rész legcélszerűbb aktualizálását, s elősegítse annak a csoport által való elfogadását.

Egy sok éve működő buzgó imacsoport vezetője érdekes tanulságról számolt be. Pár éve azt tapasztalták, hogy – a szentírási helytől függetlenül – sokuknak ismételten ugyanazok a gondolatai jutottak előtérbe. Ekkor áttértek arra, hogy ki-kik saját felismeréseit ima keretében fogalmazza meg. (A csoport akkor már évek óta megszokta saját imák hangos kimondását.) Így jobban a lényegre koncentrálnak, nem marad el a befogadás, a gyakorlati következtetés. Mellesleg: ez a vezető úgy látja, hogy ezáltal jobban kiegyenlítődnek a csoporton belüli szellemi színvonal-beli különbségek is.

Megjegyzés. Hazánkban a Szentírás közös olvasásának komoly gyökerei vannak. Ma már sokszor csak elhalványuló emlékek élnek

azokról a papokról, akik a gyakorlatot egy-egy csoportban bevezették, a módszereket kialakították, tanácsot adtak akár a kiválasztandó szövegekre, akár a feldolgozás módjára. A „mozgalom” nyilvánosság előtt alig jelent meg (ilyen kivétel pl. az Új Ember 1977.3.6-i számában: „Hogyan olvassuk közösen a Bibliát?”, »d.a.« aláírással). A közös szentírásolvasás hazai történetének és mai gyakorlatának vizsgálata főként azért volna tanulságos, mert fényt derítene arra is, miért tekinti azt igen sok közösség, lelkiismereti irányzat csupán a tanulás egyik fokozatának, amelyet abbahagynak, amikor a teljes Szentírást „végigvették”. Pedig szükséges, hogy a Biblia a keresztény közösségi élet állandó éltető forrása legyen.

SZENTFÖLDI HÍREK *Újabb ásatások.* Az »esős évszak« mindig lassítja a régészeti feltáró munkát, de néhány téli eredményről mégis érkezt híradás.

Már évek óta folyik a kutatás a Jordán keleti partján, mintegy 3 km-rel a Genezáreti tóba való beömlésétől északra. A feltevések szerint a feltárt Et-tel az evangéliumokban sokszor szereplő **Betszaida**, Péter, András és Fülöp apostol szülővárosa. Az ásatások igen sok halászati eszközt hoztak felszínre, s kiásták egy halász-család házának romjait is. Érdekes egy megtalált pecsét, amely két halászt ábrázol egy csónakban, alattuk a vízben egy hallal. A települést a rómaiak Kr.u. 66-ban elpusztították, s azóta soha nem épült újra. Lehetséges az a feltevés, hogy a városka azonos egyrészt az evangéliumokban Betszaida, sőt – pontatlanul(?) – galileai Betszaida (Ján 12,21) néven említett, Jézus által többször felkeresett, de a megtérésben késlekedő helységgel (ld. Mt 11,21), másrészt a Heródes Fülöp negyedes fejedelem által Betszaida Juliásznak elnevezett várossal is. De olyan feltevés is létezik, hogy két közeli településről van szó, s egyikük Jézus idejében nyugatra esett a Jordántól, amely ma már más mederben folyik.

A Szentföldön a *napi politika* szorosan összefonódik a többezeréves múlttal. Izrael legfelsőbb bíróságának rövidesen döntenie kell arról, hogy **a szamaritánus közösség** (amelynek ma kb. 600 tagja van) a zsidó nép részét alkotja-e. – Izrael kormánya **a hebroni zsidó telepések** vérengző akciója után azt kell hogy megfontolja, kitelepítse-e az összes zsidókat ebből a második legszentebb városukból.

Híreink a »Holyland« képes hírlap idei 3. számából származnak.

---

*Élő Ige***BIBLIAISKOLA****Szent Jeromos Bibliatársulat****A MÁRKI TEOLÓGIA SÚLYPONTI KÉRDÉSEI****A) Alap gondolat**

Márk mondanivalója egy mondatban megfogalmazva: Jézus Isten Fia, a Messiás és Isten Szenvedő Szolgája. Az evangéliumban leírt események, Jézus tanítása, cselkedetei és csodái ezt a teológiai mondanivalót akarják feltárni az olvasók előtt. Isten „Fiának” az Ószövetség egyedül a Messiást nevezi (Zsolt 2,7: a Dávidra és Salamonra vonatkozó »Isten fia« kijelentéseket is a Messiásra vonatkoztatták); – és közismert volt az Izajás-féle Ebed Jahve jövendölés (az Úr szolgája, Iz 42,1), amelyben a héber »ebed jahve« kifejezést teljes joggal „Isten Fiá”-nak is lehetett fordítani (ebed = „szolga”, „fiú”). Márk evangélista főként ez utóbbi jövendöléstől, a Szenvedő Szolgára vonatkozó ószövetségi részletektől ihletve kíséri végig és állítja elénk Jézus messiási útját. Mindjárt a kezdetben elhangzik az Atya szózata Jézushoz: „Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem” (Mk 1,11 = Iz 42,1: „Íme az én Szolgám/Fiam, akiben kedvem telik”). Később már három tanítvány is hallja ezt a kijelentést (Mk 9,2-8). Jézusnak tehát az a feladata, hogy a Szenvedő Szolga útját járva, másokért szenvedve, mások sebeit-bűneit hordozva megvalósítsa Isten akaratát (megszerezze az embereknek a gyógyulást; vö. Iz 52,13-53,12).

Jézus Isten-voltát ismerték a démonok (Mk 3,12), értesültek róla a kiváltságos tanítványok (Mk 9,2-8); Jézus nagyságát megsejtették a meggyógyultak, de senkinek sem volt szabad erről beszélnie, „amíg az Emberfia a halálból fel nem támad” (Mk 9,9; vö. 1,44; 3,12; stb.). Csak akkor és annak volt szabad nyíltan megvallani és hirdetni Jézus istenségét, aki már tanúja volt az ő szenvedésének, halálának is, mint a po-

gány százados a kereszt alatt (Mk 15,39). Mert Jézus Isten-fiúsága és szenvedése, keresztútja elválaszthatatlanul összetartoznak: Istennek előre (ld. Izajás) kifejezett akarata szerint történt ez (Mk 1,11;9,7). Jézus tudatosan vállalta ezt és előre közölte tanítványaival (Mk 8,31; 9,30-31; 10,33). Aki nem tud Jézusnak, a Messiásnak szenvedéséről, az nem tudhat az ő kilétéről sem (vö. hallgatási parancsok, táborhegyi kinyilatkoztatás a szenvedés megjövendölése után), hisz valójában nem ismeri őt. Aki viszont látta Jézus szenvedését, halálát, az felismeri: „Ez valóban Isten Fia volt!” (a pogány százados, Mk 15,39)

B) Szentírási szövegek

Mk 1,34 ³⁴Sok beteget meggyógyított különféle betegségekből, és sok ördögöt kiűzött, de nem engedte őket szóhoz jutni, mert tudták, hogy kicsoda.

1,40-45 ⁴⁰Egy leprás jött hozzá, térdre borult előtte s így kérte: „Ha akarod, megtisztíthatsz.” ⁴¹Jézusnak megesett rajta a szíve, kinyújtotta kezét, és így szólt hozzá: ⁴²„Akarom, tisztulj meg!” Erre rögtön elmúlt a leprája és megtisztult. ⁴³De Jézus szigorúan ráparancsolt s elküldte: ⁴⁴„Vigyázz, ne szólj róla egy szót sem senkinek, hanem menj, mutasd meg magadat a papnak, és ajánld fel tisztulásodért a Mózes rendelte áldozatot, bizonyosságul.” ⁴⁵Am az, alighogy elment, mindenfelé híresztelni és terjeszteni kezdte a dolgot. Emiatt Jézus nem mehetett nyilvánosan be a városba, inkább távolabbi, csendesebb helyeken tartózkodott. Az emberek mégis mindenünnen tódultak hozzá.

3,10-12 ¹⁰Sokat meggyógyított, akiknek volt valami bajuk, mind ott tologtak körülötte, hogy legalább megérinthessék. ¹¹A tisztátalan lelkek pedig, mihelyt meglátták, elé vetették magukat és elkezdték kiáltozni: ¹²„Te az Isten Fia vagy!” De ő keményen rájuk parancsolt, hogy ne vigyék szét a hírét.

5,41-43 ⁴¹Megfogta a kislány kezét, s így szólt hozzá: „Talíta kúm”, ami annyit jelent: „Kislány, parancsolom, kelj föl!” ⁴²A kislány fölkel, és elkezdett járkálni. Tizenkétéves lehetett. A nagy csodálkozástól azt se tudták, hová legyenek. ⁴³De ő szigorúan meghagyta nekik, hogy senki se tudjon a dologról, aztán még figyelmeztette őket, hogy adjanak a kislálynak enni azon nyomban.

7,32-36 ³²Eléje hoztak egy dadogva beszélő süketet, és kérték, tegye rá a kezét. ³³Külön hívta a tömegből, fülébe dugta az ujját,

majd megnyalozott ujjával megérintette a nyelvét, ³⁴feltekintett az égre, fohászzkodott és szólt: „Effata, azaz nyílj meg!” ³⁵Azon nyomban meg is oldódott a nyelve és érthetően beszélt. ³⁶Megparancsolta nekik, hogy a dologról ne szóljanak senkinek. De minél jobban tiltotta, annál inkább hirdették.

8,27-30 ²⁷Ezután Jézus elment tanítványaival Fülöp Cezáreájának környékére. Útközben megkérdezte tanítványait: „Kinek tartanak engem az emberek?” ²⁸Azok így válaszoltak: „Némelyek Keresztelő Jánosnak, mások Illésnek, ismét mások valamelyik prófétának.” ²⁹Erre megkérdezte tőlük: „Hát ti mit mondotok, ki vagyok?” Péter válaszolt: „A Messiás vagy.” ³⁰A lelkükre kötötte, hogy ne szóljanak róla senkinek.

9,7-9 ⁷Ekkor felhő ereszkedett alá, s árnyéka rájuk vetődött. A felhőből szózat hallatszott: „Ez az én szeretett Fiam, őt hallgassátok!” ⁸Mire körülnéztek, senkit sem láttak a közelükben, csak Jézust. ⁹A hegyről lejövet megparancsolta nekik, hogy ne mondják el senkinek, amit láttak, amíg az Emberfia fel nem támad a halálból.

C) Bevezetés

I. 1. A szenvedés központi szerepe

Márk evangéliumának alapgondolata, vezérfonala a szenvedés, mint ahogy már az előző óravázlatban (JF 16, 42.o.) idéztük M. Kählert, mondhatni, hogy a Márk-evangélium egy Szenvédéstörténet, hosszú bevezetővel.

Ennek az alapirányultságnak több oka is van:

a. A történeti hagyomány legnagyobb összefüggő egységként őrizte meg a Szenvédéstörténetet.

b. Jézus szenvedésének döntő teológiai jelentősége volt mind Jézus útja során, mind pedig egész megváltó művében, mely a halálával teljesedett be (ezt fogalmazza meg később a Jn 19,30). Ezenkívül a keresztenyek számára Jézus szégyenletes kereszthalálának az elfogadása jelentette teológiailag a legnagyobb nehézséget.

c. Jézus szenvedése és helytállása a halálban követői számára a saját szorongatásukban és üldözöttségükben, a megsemmisüléstől való fenyegetettségükben példaként szolgált, bátorságot, erőt és vigasztalást merítettek belőle.

d. Végül a szenvedés ilyen nyomatékos hangsúlyozása azt a téves Messiás-képet is korrigálni akarta, amely a Messiást hatalmas és dicsőséges csodatevőnek mutatja be, aki megszüntet minden földi szenvedést (vö. Mk 8,27-34; Lk 24,19).

2. A „Messiás-titok”

Jézus szenvedésének hangsúlyozásával szoros összefüggésben van Márk evangéliumának egy másik krisztológiai sajátága is, amit W. Werde óta „Messiás-titoknak” neveznek. (Ennek felel meg a gyakran használt „istenfiúság titka” megjelölés is.) Ez azt jelenti, hogy Márk evangéliuma szerint Jézus egész működése ideje alatt elrejtí, titokban tartja tényleges kilétét.

3. Az istenfiúság kinyilatkoztatása

Hogy Jézus az Isten Fia, azt az Atya két helyen nyilatkoztatja ki Márk evangéliumában: először a nyilvános működés kezdetén, a megkeresztelkedéskor, másodszer pedig a színeváltozáskor, a hegyen. De egyik sem szól nagy nyilvánosságnak, hanem csak egy válogatott, szűk körnek (és természetesen az evangélium olvasóinak). Csak az tudhatja, hogy Jézus Isten Fia, aki a szenvedését is ismeri. Ezt a titkot csak a szenvedés ismeretében lehet az egyoldalúság veszélye nélkül feltárni és hirdetni.

4. A hallgatási parancs

Mivel Jézus nem akarta, hogy nyilvánosságra jusson, hogy ki is ő voltaképpen, és ő az ő istenfiúságát titokban akarta tartani, többször is nyomatékosan hallgatást parancsolt. Hallgatást parancsolt a démonoknak, a tanítványoknak és a meggyógyítottaknak is.

A démonokban való hit magától értetődően beletartozott a Jézus-korabeli világképbe. Ők testesítették meg azt a tapasztalatot, hogy az élet megromlott, és mivel természetfeletti, emberfeletti képességekkel bírtak, az emberi felismerőképeséget felülmúló képességgel is rendelkeztek. Így nem meglepő, hogy mindjárt Jézus működésének kezdetén felismerték és ki is mondták, hogy kicsoda valójában Jézus: „Tudom ki vagy: az Isten szentje” (Mk 1,24) – kiáltott a tisztátalan lélek a kafarnaumi zsinagógában, ahol Jézus a megszállottat meggyógyította. „A tisztátalan lelkek pedig, amint meglátták, leborultak előtte és így kiáltottak: »Te vagy az Isten Fia!«” (Mk 3,11) – így foglalja össze Márk ezeket az eseményeket, majd hozzáfűzi: „Ő azonban szigorúan meghagyta nekik, hogy ne mondják el, hogy kicsoda” (Mk 3,12).

Ha valaki megszólít, vagy odafigyelek, vagy sem. De ha a nevemen szólít, akkor biztosan megállok. Valakinek a nevét ismerni egyben azt is jelenti, hogy hatalommal bírni felette (gondoljunk csak Jákob harcára a folyónál, Ter 32,23-32). Valakit megnevezni tudni annyit jelent, mint ismerni. Akit ismerek, afelett hatalommal bírok, az bizonyos fogig ki van szolgáltatva nekem. Amikor a démonok megnevezték Jézust, hatalmat akartak gyakorolni felette és magukat akarták megvédeni tőle. Márk részletesen ábrázolja Jézus összecsapásait a fenyegető, vészajtósló hatalmakkal. Ebben a harcban Jézus bizonyul erősebbnek (vö. Mk 3,22-30), meggyógyít és visszaadja az élet lehetőségét.

Kétszer a tanítványoknak is titoktartást parancsol Jézus (8,29; 9,9) A hallgatási parancs itt a Messiás-titokhoz kapcsolódik és Jézus istenfiúságához. De mindkét esetben csak egy bizonyos ideig tart: „Amíg az Emberfia halottaiból föl nem támad” (Mk 9,9). Jézus tehát a tanítványokat megajándékozta egy felismeréssel, ami a többi ember számára csak Húsvét után válik hozzáférhetővé. Ez azt jelenti, hogy Jézus halála és feltámadása szorosan hozzátartozik az istenfiúság titkához, és hogy az csak Húsvét után válik teljesen ismertté. A titok ismeretével korábban Isten csak bizonyos kiválasztottakat ajándékoz meg, de ők is csak Húsvét után beszélhetnek róla.

De vajon mi a helyzet a meggyógyítottaknak szóló hallgatási parancssal: „Nézd, ne szólj senkinek semmit!” (Mk 1,44). Vajon mit akart Márk mondani ezzel az olvasóinak? Néhányan úgy értelmezik ezt, hogy Márk egy hamis Jézus-kép kialakulását akarta megakadályozni ezzel: Jézus nem csodatevő, nem varázsló, hanem valaki egészen más. Ez a magyarázat azonban homályban hagyja azt a tényt, hogy Márk 16 csodatörténete közül nem mindegyik tartalmazza ezt a titoktartási parancsot, csak a Mk 2,1-10; 3,1-6 és 10,46-52. Ez persze nem mond ellent a csodatevő alakjával szembeni beállítottság alapelveinek.

A hallgatási, titoktartási parancs a jelenlevőkben többnyire éppen az ellenkező hatást váltja ki (Mk 1,45; 5,19; 7,36). Az evangélista ezzel nyilván arra akart rámutatni, hogy Jézus isteni lénye nem maradhatott rejtve, akkor sem, ha ő ezt akarta. A csodatörténetek elbeszélésének van bizonyos hittérítő jellege is, különösen a pogány környezetben. A történetek arra hivatottak, hogy bizonyítsák Jézus minden más csodatevőt meghaladó nagyságát és egyedülállóságát. – A hamis Messiás-kép korrekciója szoros összefüggésben történik Márknál a csodák hírüladásával, Jézus tanításával (Mk 1,27) és szenvedésével (Mk 3,6).

5. A tanítványok értetlensége

A Messiás-titokkal szoros összefüggésben van az, amit a tanítványok értetlenségeként emlegetünk, és amely mint egy vörös fonal húzódik végig Márk evangéliumán – ellentétben a többi evangéliummal, amelyekben a tanítványok inkább követendő példaképekül szolgálnak.

Értetlennek bizonyulnak a tanítványok Jézus szenvedésével szemben. Ez különösen Péter reagálásában jut kifejezésre (Mk 8,32), de általa csak a többiek aggályai kapnak hangot (Mk 8,33; 9,32).

Jézusnak a feltámadására való utalásával szemben is értetlenül áll a három kiválasztott apostol (Mk 9,10).

A tanítványok értetlensége jól érzékelhető, amikor Jézus elfogatásakor elmenekülnek (Mk 14,27.50), és amikor Péter megtagadja őt (Mk 14,29-31.60-72).

Értetlenek a tanítványok Isten Uralmának megvalósulásával szemben is, annak valódi mibenléte rejtve marad előttük (Mk 10,35-37).

Márk szerint Jézus tanításával kapcsolatban is értetlenek, és külön magyarázatra van szükségük (Mk 4,10-13; 7,17).

Értetlenségük oka Márk szerint a keményszívűségük és a hitetlenségük (Mk 4,40; 6,52; 7,18; 8,17; 9,19).

6. A közösség tapasztalata

Márk egész evangéliumán, a teológiai súlypontosításán mindvégig érződik, hogy nem csak a történeसेkről való híradás a célja, hanem hogy műve a közösség aktuális kérdéseire és problémáira is válaszul szolgáljon. A tanítványok magatartása minden idők tanítványai számára – vagyis minden keresztény számára – tanulsággal szolgál. A márki közösséget feszítő kérdésekhez többnyire azok a részek vezetnek el bennünket, amelyek során Jézus külön tanítást ad az apostoloknak (Mk 4,10-20; 10; stb.)

7. Összegzés

Márk evangéliumának központi magja a Szervedéstörténet, mely szorosan összetartozik az evangéliuma vezérfonalául választott tanítással: Jézus a Messiás és az Isten Fia, a Szervedő Szolga, akivel itt a földön elkezdődött már Isten Uralmának megvalósulása. Ez az örömhír lényege. Mind a szenvedés, mind Jézus Messiás volta és az Isten-Fiúság, mind a hallgatási parancs végigvonul az egész Evangéliumon. A titok, hogy Jézus a Messiás, az Isten Fia, a nyilvános működés folya-

mán fokozatosan tárul fel: először a természetfeletti képességekkel rendelkező démonok ismerik fel, hogy ő „az Isten Szentje” (Mk 1,24), majd a három kiváltságos tanítvány hallhatja az égi szózatot: „Ez az én szeretett fiam!” (Mk 9,7); végül a keresztt alatta a pogány százados ismeri fel és vallja meg, hogy „Ez az ember valóban Isten Fia volt!” (Mk 15,39) Márk szerint Jézus földi életében az ő kiléte még titok, amelyről hallgatni kell, míg a ő halálából fel nem támad, – most azonban, az egyház idejében, nyíltan vallani és hirdetni kell (Mk 16,15).

II. Énekszöveg S. Sourire: Égi Vándor

Refr. Égi Vándor, Szent Domonkos útnak indul, meg-megáll,
Dalolva messze jár.
Süt a nap vagy fúj a szél, a Jóistenről beszél,
A Jóistenről beszél.

1. Útelevelet sosem látott, mint az ujjam oly sovány,
Bejárta a fél világot az apostolok lován. *Refr.*
2. Ahol jár-kei, népe támad: lelkes bátor, ifjú had,
Imádkoznak, énekelnek, úgy követik atyjukat. *Refr.*
3. Tiszta szíved, jó kedélyed Szent Domonkos add nekünk,
Az igazság és az élet hirdetői hadd legyünk! *Refr.*

D) Óravázlat

<i>Feladat</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszközök, időbeosztás</i>
1. Énektanulás: S. Sourire: »Égi vándor« c. ének	szöveg a kézben; dalolam az "Énekelj az Úrnak" c. gyűjtemény 294 oldalán található.	énekszöveg 10 perc
2. A márkai teológia súlyponti kérdései, ld. Bevezetés I. 1.2.3.	a vezető előadása, jegyzetelés	jegyzetfüzet, ceruza, 30 perc

3. Egy a Márk evangéliumára jellemző, az egész evangéliumon végighúzó-dó motívum: a hallgatási parancs megfigyelése a szentírási szövegekben, ld. B. pont.

Szempontok a kiscsoportos munkához:

- Kiknek parancsolja meg Jézus, hogy hallgassanak?
- Miről kell hallgatniuk?
- Miért kell hallgatniuk?

A vezető összefoglalása, ld. Bevezetés I. 4.

4. A márki teológia súlyponti kérdései, ld. Bevezetés I. 5.6.	a vezető előadása, jegyzetelés.	jegyzetfüzet, ceruza; 10 perc
5. A résztvevők miben gazdagodtak Márk evangéliumának részletes feldolgozása kapcsán?	csoportos beszélgetés	25 perc
6. Befejező ének és ima	közös hálaadó ének és ima	énekszöveg, gyertya; 5 perc

A Szent Jeromos Bibliatársulat budapesti Központjában „Élő Ige” címmel bibliaiskola működik hitoktatók és érdeklődők részvételével. Az órákat minden hónap első hétfőjén du. 5-7-ig tartjuk. A kidolgozott anyagot folyamatosan közreadjuk a Jeromos füzetek állandó mellékleteként. Jelen füzetünk a hetedik óra anyagát tartalmazza.

A sorozatot szeretettel ajánljuk füzetünk Olvasóinak figyelmébe, abban a reményben, hogy sok aktív lelkipásztor és hitoktató számára segítséget fog jelenteni.

Budapest, 1994. augusztus.

Szeretettel: Gelley Anna, Pantó Eszter, Vágvölgyi Éva
óravezetők; Tarjányi Béla szakmai vezető

Jelenits István

EGY KIÁLLÍTÁS MARGÓJÁRA

A Biblia iránt érdeklődő magyar közönség figyelmét az idei év során két esemény is odafordíthatta a holt-tengeri tekercekkel kapcsolatos tudományos vizsgálódásokra. Először is a magyar könyvesboltok kirakatában megjelent egy szenzációkat ígérő kötetke, két ismeretlen amerikai szerző tollából: Mi az igazság a holt-tengeri tekercek körül? Fedéllapján színes fényképek s egy piros betűs fekete transzparens: „Az évszázad vallási botrányának története”. A borító hátlapjáról megtudhatjuk, hogy a szerzők riporterek. „Lebilincselően izgalmas nyomozást” folytattak az évtizedek óta húzódó munkálatok eredményeinek és megtorpanásainak felderítésére: beszélgetéseik, levelezésük alapján számolnak be tapasztalataikról.

Azután sokkal szerényebben hazai és külföldi egyházi lapokból értesülhettünk arról, hogy a Vatikáni Könyvtár egyik gyönyörű szalonjában június 30-án kiállítást nyílt a holt-tengeri ásatások bemutatására, amely október 2-ig lesz nyitva. Aki közülünk az idei nyáron Rómába vetődik, és rászán egy fél napot a Vatikáni Múzeum megtekintésére, az külön belépő nélkül eljut erre a kiállításra is. De aki nem ilyen szerencsés, annak is érdemes legalább közvetve megismerkednie vele: első alkalommal kerül Európában bemutatásra ez a lelet-anyag, előzőleg Amerikát járta meg, ott több, mint egy millió érdeklődő nézte végig.

A könyvről nem kívánunk sem ismertetést, sem bírálatot írni. A fedél ígéretei valóra válnak. A szerző mindenhol botrányt szimatol. Elsősorban azt tekinti gyanúsnak, hogy 1947 óta húzódik a holt-tengeri leletek feldolgozása, hogy a feltárt szövegek még mindig nincsenek hiánytalanul közölve, s a kutatásokat viszonylag szűk, s a tetejében világnézetileg elkötelezett (keresztény) tudóscsoport végzi. Néhány peremre szorult – vagy szorított – szakértő véleményét világgá kiáltva vádolja ezeket a tudósokat, hogy valójában a kereszténységet féltik azoktól a történeti tényektől, tanulságoktól, amelyekre a feltárolt leletek elfogulatlan feldolgozása elvezetne. Ezért késleltetik az anyag feldolgozását, ezért igyekeznek hamis kronológiai keretekbe rendezni a szövegeket, illetve ezért próbálják az igazán érdekes szövegekről elterelni az emberek figyelmét. Az olvasó egykettőre észreveszi, hogy míg a szerzők a

kumráni leletek feldolgozóit vádolják elfogultsággal, és azt sürgetik, hogy az egész anyag mielőbb kerüljön előítéletektől mentes szakértők kezébe; maguk is meglehetősen elfogultnak bizonyulnak. Mindig a legrosszabbat gondolják azokról, akiknek a kezében jelenleg összpontosul a kutatás, s viszont minden további nélkül készpénznek vesznek olyan értelmezési lehetőségeket, amelyeket nemcsak a tudományos közvélemény minősít vakmerőnek, hanem még szerzőik sem tekintenek többnek föltevésnél.

A magyar olvasó mindenesetre izgatottan, néha bosszankodva olvassa az egészet, s ha már korábban is érdekelte a holt-tengeri leletek kérdése, akár saját emlékeiből is fel tud idézni egyet-mást, ami a szerzők beállítását megkérdőjelezi. A második világháborút követő években kevés nyugati könyv vagy tudományos cikk jutott el hozzánk, idegenben sem igen járhattunk, hogy személyes kapcsolatot teremtsünk a bibliai régészet világeseményeivel, de azért a kumráni kutatások híre, eredményeinek ismertetése eléggé hűségesen eljutott hozzánk. Katolikus részről a nagyközönséget pontosan tájékoztató, gondos ismertetések láttak napvilágot. A protestánsok azzal dicsekedhetnek, hogy egy magyar szakemberük jelentős tanulmánnyal előbbre vitte a holt-tengeri közösség életének nyomozására irányuló nemzetközi tudományos kutatómunkát. Ami pedig a zsidó kutatókat illeti, egy hazánkfia az ő legtöbbit emlegetett és idézett szakértők között van. De talán még fontosabb visszagondolnunk arra, hogy Fröhlich Ida és Komoróczy Géza utószavával 1986-ban megjelent nálunk egy szovjet régész kötete Kumránról. I.D. Amuszin „A holt-tengeri tekercsek és a qumráni közösség” című alapos, gondos könyvére gondolok (Gondolat – Budapest; az orosz eredeti 1983-ban jelent meg Moszkvában). Ezt a néhány éves könyvet érdemes elővennünk, ha elolvastuk M. Baigent és R. Leigh szenvedélyes vádiratáövst. Az orosz régész semmivel sem vádolta azokat, akiknek a kezében a holt-tengeri anyag feldolgozása van. Arról számol be, hogy ő maga mindenhez hozzájutott, amire kíváncsi volt, elfogulatlan, saját értelmezést alakíthatott ki a szövegekről, és nem talált okot arra, hogy kételkedjék azok jóhiszeműségében, akik a leletek régészeti feldolgozását, a szövegek olvasását, értelmezését állandó és közös erőfeszítések között végezték.

A vatikáni kiállítás magyar látogatója ezek fontolgatása után kezdi szemügyre venni a régészeti emlékeket. Jó is, ha várakozását mindez előre felcsigázza, mert maga a látvány nem különösen szemgyönyörködtető. A híres szövegekből inkább csak egy-egy töredéket látunk: egy csalódott ismertetés azt írta róluk, hogy „alig bélyegméretűek”. Ez persze nem egészen igaz, még-

is kifejez valami alapos méltatlankodást. Persze, ha a gondosan elkészített, angol és olasz nyelvű feliratokat türelmesen elolvassuk, megértjük, miért bántak ilyen szűkmarkúan a látnivalóval. A szövegek fennmaradása a vidék rendkívüli klimatikus viszonyainak köszönhető. A barlangok, ahová csaknem kétezer éve elrejtették őket, a tenger szintje alatt, sivatagos környezetben vannak, olyan helyen, ahol a levegőben szinte semmi mikroszkópikus szennyezés nem található. Amint innen kikerültek a kéziratok, pusztulni kezdtek. Nemcsak a tekercek kigöngyölése bizonyult kockázatosnak, hanem a pusztta megőrzésük is. Hosszú időbe telt, amíg kikísérletezték, hogyan lehet konzerválni ezeket a becses tekercsket, s itt is minden falatnyi szövegdarab sajátos burkolatban került bemutatásra. – Íme, máris feleletet kaptunk a gyanakvó angol szerzőpár egyik legelső kérdésére: miért haladtak olyan lassan a munkálatok, s miért nem tudnak még most sem teljes képet adni a kutatók arról az anyagról, amely az ötvenes évek végére lényegében már a kezük között volt.

A kiállítás tulajdonképpen 12 szöveget ismertet, s azoknak egy-egy töredékét mutatja be. Persze, a nehezebben „megközelíthető” szövegeken túl *tárgyakat* is elénk ad. Cserépedényeket például, amelyek között különösen fontosak azok a szokatlan alakú korsók, amelyek a tekercek őrzésére szolgáltak, s amelyekben azok máig is megmaradtak. Ezeket a cseréptárgyakat, úgy látszik, maguk a kumrániak készítették. Köznapi használatra szánt kerámiával ellátták az egész környéket. A tekercek befogadására szolgáló korsókhoz hasonló darabokkal máshol nem találkoztak a régészek. Ezeknek a cserepeknek a vizsgálata is fontos segítséget jelenett a szakértők számára a leletek korának meghatározásában. Azon túl képet alkothatunk belőlük a kumráni közösség életmódjáról, műveltségi fokáról is. E tekintetben érdekes a többi tárgyak, amelyeknek az iratokhoz kevesebb közülük van: bőrből, fából készült eszközök, datolyapálma levelének rostjából készített gyékény, lenvászonkendők (ezek talán a tekercek letörlésére szolgáltak). Ebből a korból, környezetből másutt nemigen maradtak meg ilyen tárgyak. Megint a rendkívüli klimatikus viszonyoknak köszönhető, hogy itt nem pusztultak el azok a használati eszközök, amelyek a legkevésbé sem az örökkévalóságra voltak szánva. A kumrániak aggályos törvénytiszteletét igazolják a köedények. A cserépedényeket meg-megtámadta valami penész. Emiatt tisztátalanná váltak, és össze kellett törni őket. Ezért használtak inkább nehezebb munkával kifaragható köedényeket.

A tárgyak között különösen is fontosak a pénzek: elsősorban ezek meghatározására építettek a kumráni közösség történetének meghatározásakor.

Kumrán-kérdés

Természetesen több helyütt találtak pénzdarabokat, de három terrakotta edényben egy egész halomra való, összesen 561 darabot. Valószínűnek látszik, hogy ezeket a közösségbe lépők adták át, amikor egyéni életük önálló alakításáról lemondtak. Ezek alapján lehet következtetni arra, hogy a közösség élete a Kr. előtti második század harmadik negyedében kezdődhetett: onnan valók a legrégebb pénzek. A legtöbb viszont a Kr. előtti 125/126-os évből származik: akkor élhette a közösség virágkorát.

A romokról, a tájról videófilmek segítségével alkothatnak képet a látogatók. De ezeknek a „látványosabb” kiállítási érdekességeknek megtekintése után időnk legjavát mégis a kéziratoknak és a róluk szóló tájékoztatóknak szenteljük.

A Kumránban és környékén folytatott kutatások során nagyon nagy kéziratok anyag került elő. Nem tudjuk, hogy a tekercseknek mekkora hányadát írhatták magán a kumráni telephelyen. Bizonyosnak látszik, hogy máshonnan is kerültek ide kéziratok, de az is nagyon valószínű, hogy maga a közösség másoló műhelyt tartott fenn: ennek asztalai előkerültek, rendeltetésükre abból következtethetünk, hogy tintatartókat találtak mellettük. A másolóműhely működésére vall az is, hogy a kézirattekercsek anyaga sajátos megmunkálású.

Nagyon érdekes és jelentős az iratok paleográfiai (írás történeti) vizsgálata. Alapjában véve az iratok egy részét régi héber írással írták, a másik (nagyobb) részét kurzív arám betűkkel. A régi, héber írást a Biblia különösen tisztelt könyveinek leírásakor alkalmazták. Láthatunk olyan lapokat is, ahol egyedül Isten nevének szent négybetűs jelét írták ezzel a már akkor is archaikus írásmóddal. A paleográfusok persze nemcsak ezeket a szembeötlő eltéréseket állapítják meg, hanem egy-egy írásmódon belül meg tudnak különböztetni kormeghatározásra alkalmas divatokat, jellegzetességeket. A kéziratok paleográfiai feldolgozását megkönnyítette, hogy a környéken találtak kőbe vésett és datált feliratokat, s azok írásképeivel tudták egyeztetni a kéziratok anyag írástípusait.

A kéziratok egyik fontos csoportja az *Ószövetség bibliai könyveinek szövegét* tartalmazza, persze nem összegyűjtve, hanem külön-külön tekercseken. M. Cimosza könyvében olvasom éppen, hogy az Eszter könyvét kivéve a héber Bibliának minden könyvéből találtak itt a holt-tengeri iratanyagban legalább néhány töredéket, több könyvből pedig teljes szöveget. Legnagyobb érdeklődéssel a mózesi könyveket és a próféták könyveit tanulmányozták a kumráni-

ak, de kerültek elő érdekes szövegmélekek a bölcsességi könyvek szövegéből is, például rátaláltak Jézus, Sirák fia könyvének legrégebb héber szövegére.

A biblikus kérdésekben kevésbé jártas ember elsősorban az iránt érdeklődik, hogy vajon ezek a szentírási szövegváltozatok eltérnek-e jelentős mértékben az általunk használt szentírási szövegektől, s mikor megtudta, hogy *nem* vagy *alig*, akkor azt hiszi, hogy ezek a tekercek nem is olyan érdekesek, hiszen semmi meglepőt nem tartalmaznak. Ez azonban nem egészen így van. Aki tudja, hogy az Ószövetség héber szövegéről mindidáig a Kr. utáni első évezred végéről való szövegtenük számítottak a legrégebb elérhető és összefüggő szövegmélekeknek, megérti, mit jelent, hogy itt ezer évvel korábbi szövegek kerülnek elénk. Szövegtörténeti szempontból ezeknek igen nagy a jelentősége.

A bibliai szövegekhez szorosan kapcsolódik az a kéziratanyag, amely nem magát az eredeti szöveget tartalmazza, hanem azoknak értelmező feldolgozását: *targumokat, pesereket*. Ezekben nem válik úgy külön a fordítás, a jegyzetanyag és a magyarázat, mint az újkori bibliamagyarázatokban, hanem mindez sajátosan egymásba mosódik. A kiállításon bemutatnak egy részletet egy Ozeás-kommentárból. Ez *peser*: a kumráni közösség (akárcsak az Újszövetség könyveit író keresztény egyház) saját történetében látta az Ószövetség prófétái jövendöléseinek beteljesedését, s ennek a meggyőződésnek fényében magyarázza történeti és eszkatológikus elemekkel kiegészítve a próféta könyvét. – Harmadik szövegcsoporthoz tekinthetjük azokat a szövegeket, amelyek nem kánoni, vagyis a *szentírásen kívüli műveket* őriztek meg számunkra. Ilyen például Hénok könyve. Ennek görög töredékei már régebben előkerültek Egyiptomban, idézetek maradtak fenn belőle az atyáknál. A könyv teljes szövege ó-etiópiai nyelven maradt ránk, de tudtuk, hogy eredetije arám lehetett. Most itt, Kumránban ennek az arám eredetinek töredékeire bukkantak rá. Ennek s a hozzá hasonló iratoknak köszönhetjük, hogy a Biblia szöveg- és értelmezéstörténetén túl a judaizmus teológiai gondolkozásához, nyelvi világhoz is közelebb jutottunk az újonnan előkerült emlékek megismerésével.

Végül a feltárt szövegek egy része magának a Holt-tenger mellett élő *közösségnek szabályait*, sajátos önreflexióit tartalmazza. A kiállításon látható egy részlet egy olyan dokumentumból, amelynek öt más példánya is előkerült az ásatások során. Egyik sem teljes, összetetésükből azonban kiderül az egész érdekes és fontos irat felépítése. Kb. 130 sornyi szövegről van szó, eredetije a kumráni közösségnek talán legrégebb szabályzata. Négy része volt: egy beve-

zető formulája, amely – sajnos – nem került elő, egy naptár, amely 364 napos évet ír le, 20 életszabály, amely a közösségre nézve sajátos, végül egy záradék, amely magyarázza, miért szakadt el a közösség a Templomban tevékenykedő papságtól. – Érdekes, hogy maga az irat sem szerzőjéről, sem címzettjéről nem szól. Am egy másik szövegből: a 37. Zsoltárhoz fűzött *peserből* kiderül, hogy az „Igazság Tanítója” levelet küldött ellenfelének, a gonosz papnak, amelyben feltárta ellenszegülésének okait. A tudósok úgy gondolják, hogy ez a levél az a mintegy 130 soros szöveg, amely aztán több példányban is közkézen forgott, fennmaradt, és valójában a kumráni szektának alapokmánya lett.

Egyébként ezért emlegetjük a kumráni közösséget *szektaként*, mert kiszakadt a hivatalos Izrael köréből; úgy látszik akkor, amikor a Makkabeusok lezármazottai – megszegve a Törvényt, amelynek védelmére egykor fegyvert fogtak – beültek a főpapi székekbe, hogy politikai hatalmukat megerősítsék.

A közösség belső életéről tanúskodó írásos emlékek között nemcsak törvények vannak, hanem liturgikus jellegű iratok is. Ezek egy része annak a sajátos naptárnak és ünnepi rendnek szabályait tartalmazza, amely a Hold változásaival nem törődve teljesen a Nap állásához igazodó időszámítást és ünnepi rendet képviselt – ebben is elfordulva a hivatalos időszámítástól, amely a jeruzsálemi templomban volt érvényes. Más részük imádság, zsoltáros ihletű. – Ennek a hivatalos kultusztól elszakadó közösségnek nem volt könnyű lemondania az áldozatokról, az ünneplések hagyományos, látható, hallható pompájáról, amelyek mind a templomhoz kapcsolódtak. Új templomot nem akart építeni: ezzel megszegte volna a törvényt, amelynek megalkuvás nélküli megtartását mindennél fontosabbnak tartotta. Imádságaiban sokszor idézi azt a mennyei liturgiát, amely a próféták látomásai szerint Isten mennyei trónusa körül folyik. Ennek legfontosabb szereplői az angyalok. Az elveszett jeruzsálemi liturgia helyett ennek a nem-evilági istendicséretnek részeseiként imádkoznak a kumrániak: hűségükben az anyagi papság társaként. Idevágó szövegeiket ismerősként olvassa a keresztény liturgiában otthonos ember. Vitathatatlan, hogy ezek a kumráni imádságok ismerősek lehetnek az első keresztények számára, akiknek ugyanúgy el kellett szakadniuk a jeruzsálemi templom ünnepeitől, mint valaha a kumrániaknak, bár nyilván más miatt, azért, mert Jézust vallották megváltójuknak.

A közösséget a kivetettség, a külön úton járás történelmi kényszere is rászoktathatta arra, hogy sokmindent képletesen, konkrét jelentésétől eltávo-

lítva értelmezzem azokban a szövegekben, amelyek körükben születtek. Nevek, konkrét események ezekben direkt módon nem szerepelnek. A réz-tekercsen olvasható kincs-listáról az is kérdés, valóságos kincsekről szól-e. Sok vita folyt a Háború Szabályzataként ismert tekercs értelmezése körül is. Ez is több példányban maradt fenn a közösség gyűjteményében. Valószínű, hogy itt Kumránban írták, s egy kozmikus méretű háborúról szól, amelyre a szekta tagjai – úgy látszik – vártak, készültek. Szövegében kibogozhatatlanul keverednek fantasztikus, apokaliptikus képek és a római katonai szakkifejezések ismeretére valló egészen konkrét hadászati tervezetek.

A kiállításon ennek a szövegnek egyik nevezetes részlete is látható, ezzel a kíséző magyarázattal: Ez a hatsoros töredék egy Dávid családjából származó Messiásra utal, valamiféle ítéletre, s arra, hogy valakit megölnék. A benne szereplő **vhmjtv** szót (megfelelő magánhangzókkal kiegészítve) olvashatjuk úgy: „és a gyülekezet fejedelme, Dávid sarja, **meg fogja őt ölni**”. De a szöveg, amely nem tartalmaz utalást a magánhangzókra, lehetővé tesz egy ilyen olvasatot is: „**és meg fogják ölni a fejedelmet**”. Emiatt emlegetik úgy ezt a szöveget, mint az „elárult Messiás” töredékét. Az itt fölkinált fordítás az első lehetőséget fogadja el, amelyet manapság a kutatók többsége elfogad. Ez a győzelmes Messiásra utal, aki Izajás jóvendőlése szerint „szája lehellelével megöli az istentelent” (Iz 11,4).

Ismertetésemben azért tértem ki ezekre a részletekre, mert ezek mutatják, hogy milyen nehéz a szövegek igazi tartalmát, történeti és eszmei vonatkozásait kibogozni, másrészt mutatják azt is, hogy a kiállítás mennyire bevezeti a figyelmes látogatót a holt-tengeri tekercs értelmezésének sokrétű problematikájába.

Miféle közösség volt az, amelynek életét, emlékeit vizsgáljuk a holt-tengeri leletek értelmezésekor? Tudjuk, az értelmezők kezdettől fogva arra gondoltak, hogy ez a közösség annak az esszénus felekezetnek/szektának körébe tartozhatott, amelyről Josephus Flavius és még néhány ókori író elejtett megjegyzéseiből valamit már korábban is tudhattunk. Az azonosítás nem problémátlan: maguk a kumrániak nem használták ezt az elnevezést vagy legalább is nem bukkantunk rá irataikban. Az is megnehezíti az eligazodást, hogy az említett ókori szerzők maguk sem igen ismerték az általuk megnevezett csoportot, róla szóló híreiket sokadkézből vették, így nem bizonyos, hogy valóban jellemző dolgokat rögzítettek róla, amiről könnyű ráismerni erre a csoportra. A kiállítás rendezői számot adnak az itt meghúzódo bizonytalan-

ságról, de maguk egyértelműen valószínűnek tartják, hogy csakugyan esszénus közösségnek tekinthetjük a kumrániakat, akik a Kr. u. 70 előtt kibontakozó zsidó háborúban kényszerültek arra, hogy telephelyüket elhagyják, s akkor rejtették el legbecesebb kincseiket korszokba, barlangokba, abban a reményben, hogy idő múltával visszatérhetnek, s újra elővehetik őket.

Mindenesetre elmondhatjuk, hogy ez a gazdag lelet-anyag nagyon viharos történelmi idők tanúja, és részese is volt azoknak a háborús eseményeknek, amelyek egyébként Jeruzsálemet és a templomot is elpusztították. Ez a kor – épp zűrzavaros, kegyetlen volta miatt – nagyon kevés emléket hagyott ránk, ilyen beszédest másutt nem is hagyott. Ezért érdekes és ezért nehezen értelmezhető ez a kumráni anyag. – A kiállítás – a Vatikáni Múzeumban, Európa nagy nyilvánossága előtt – mintha arra született volna, hogy eloszlassa azokat a nyugtalanságokat, amelyeket a „Mi az igazság...” című könyv szóvá tett. Nyilván nem éppen erre a könyvre kellett cáfolatot adnia, de úgy látszik, a két riporter írása nem magányos vállalkozás, az általuk megfogalmazott gyanúsítások másutt is megjelentek a nyugati sajtóban, közvéleményben. Rómából hazatérve úgy érezzük, a válasz megnyugtató. Méltó az ügyhöz, amely a Bibliával való kapcsolata miatt szentnek mondható. És méltó ahhoz a tudóscsoporthoz is, amely úgy látszik, nem féltékenységből óvatoskodik, s nem meghamisítani próbálja a történelmet, hanem éppen annak valóságos feltárására törekszik.

Egyébként a régi mondás, hogy *habent sua fata libelli*, hogy a könyveknek megvan a maguk sorsa, története, itt többszörösen igaznak bizonyul. Elmondhatjuk, hogy nemcsak a holt-tengeri tekercek megírásának, elrejtésének kora volt viharos, hanem azok az évek, évtizedek is, amelyekben előkerültek. A kiállítás: jele annak is, hogy a Vatikán és Izrael állam viszonyában új, ígéretes fordulat készül. Mint tudjuk, a múlt év decemberében írták alá a „fundamental agreement”-et, most jutottak el a tárgyalások odáig, hogy készülnek a kölcsönös diplomáciai kapcsolatok felvételére. Hogy miért ment ez ilyen nehezen, miért váratott magára ennyi ideig? Ez is olyan „kényes kérdésnek” látszik, mint a holt-tengeri tekercek ügye. Pedig érthető, hogy a Szentszéknek vigyáznia kellett: azokban az arab államokban, amelyek Izraellel ellenséges, sőt háborús viszonyban voltak, a lakosság számottevő része keresztény, amint Izrael államban sem jelentéktelen a keresztény lakosság aránya. Érthető tehát, hogy diplomáciai viszony rendezésére akkor kerülhetett sor, amikor Izraelnek és az arab államoknak a viszonya valamelyest rendeződött, végső soron az 1991-es madridi konferencia után.

Rajkai István

A VILÁG BIBLIAMÚZEUMAI 3.

Barangolásunkat a világ bibliamúzeumaiban – Hollandiában maradván – az amszterdami bibliamúzeummal folytatjuk, amely a főváros egyik patinás épületében foglal helyet. Címe: Herengracht 366, 1016 CH Amsterdam. Tel.: 020-6242436. Május 1-től december 31-ig tart nyitva, keddtől szombatig 10 és 17 óra között, vasár- és ünnepnap 13-17 óráig.

Hollandia: „A Biblia Múzeuma, Amszterdam”

A múzeum nem kifejezetten történeti jellegű. A kiállított tárgyak és a bibliai időket mintázó makettek inkább háttérinformációt szeretnének adni az idelátogató vendégeknek, akiknél a Szentírás bizonyos fokú ismeretét már feltételezik a múzeum kialakítói. A fent említett ok miatt a termék sorrendjében történelmi vagy logikai sorrendet hiába keres az ember.

A múzeum rövid története

A közel 130 esztendő múltára visszatekintő múzeum alapját L. Schouten tiszteletes (1828-1905) magángyűjteménye szolgáltatta. A lelkipásztor és tudós jómodú református családban látta meg a napvilágot. Már 14 évesen hozzálat, hogy a Szentírás leírását követve elkészítse a Szent Sátor kicsinyített mását. Lelkiismeretes és aprólékos munkával – eredeti alapanyagok felhasználásával – kilenc év alatt fejezi be makettjét. Munkája közben nevelő szándék vezérli: élethű, és mindenki számára kifejező alkotást akar. Példája érdekes módon rögtön követőkre talál ismerősei között. Baráti körében sorra születnek a bibliai témájú szemléltető eszközök: Jeruzsálem városának makettje, a salamoni és a heródesi templom kicsinyített másai, de szép számmal kerülnek birtokába a Szentföldről eredeti tárgyak is. Gyűjteménye megtekintését hamarosan mások számára is lehetővé teszi, így jön létre a mai múzeum magja.

A kibővített gyűjtemény 1975-ben került mai helyére, egy 1662-ben épült patrícius házba, amely az Urak Csatornája (Herengracht) partján áll. A múzeumot új helyén ünnepélyesen Beatrix hercegnő nyitotta meg. Magánintézmény-jellegét mind a mai napig megőrizte. Hivatalosan nem tartozik egyik felekezethez sem. A múzeumok között is ritka módon, kizárólag magánadományokból tartja fenn magát.

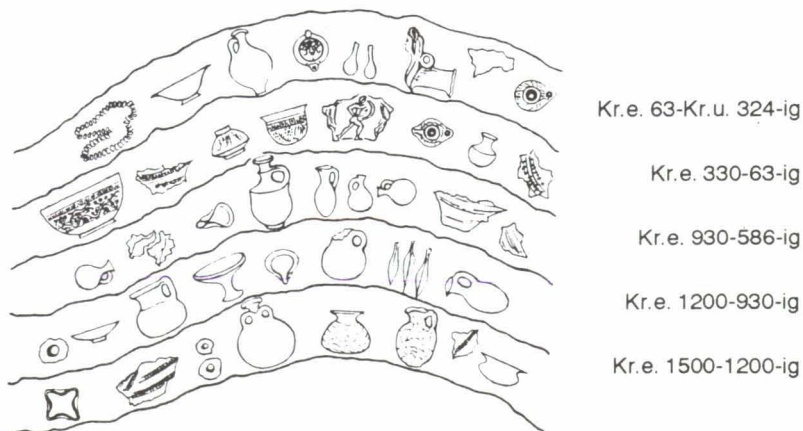
A múzeum rövid leírása

Az utcáról belépve a jegyiroda fogadja a látogatót. A márványfolyosón jobbra nyílik a fogadóterem, ahol a Szentfrással kapcsolatos filmeket mutatják be, és ahol rendszeres időközönként diapanorámás vetítés is folyik. Az irodával szemben található az a terem, ahol az időszaki kiállításokat rendezik.

A fogadóteremmel átellenben lépcső vezet le a ház alsó részébe, ahol „A bibliai idők hétköznapijai” kiállítás tekinthető meg. A téma kultúrtörténeti: hogyan éltek az emberek a Szentföldön. A tájékozódást hatalmas térkép segíti.

A terem központjában a Kr.e. 7. századból származó ház mása áll, belső udvarral. Jól látható, milyen körülmények között laktak az egyszerű emberek Hiszkiya király idejében. A kiállított edények eredetiek, régészeti ásatásokból származnak. Érdekes tábló szemlélteti, miként helyezkedtek el a használati tárgyak a föld rétegeiben, amelyek a kutatókat segítik egy-egy feltárt település kormeghatározásában (vö. 1. ábra). Az üvegszekrényekben számos agyagból készült tárgy látható mind az öt rétegből, tehát Kr.e. 1500-tól Kr.u. 300-ig. Legteljesebb a mécses-gyűjtemény. A különféle rétegekből előkerült olajlámpások formája, kialakítása hűen tükrözi a fejlődést.

Nincs könnyű dolguk a régészeknek a Szentföldön. Igen sok helyen, ahol ma emberek laknak, már az ókorban is házak álltak. Itt lehetetlen kutatni. Az

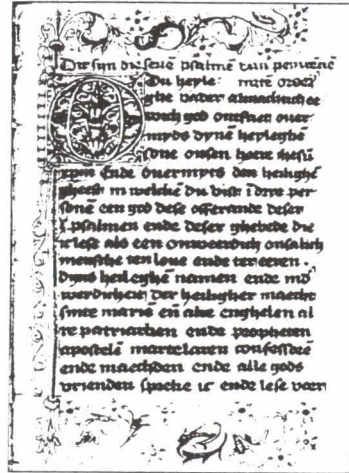
1. ábra: a feltárt rétegek

elhagyott városokat, falvakat pedig már régen belepte a homok, helyükön dombok keletkeztek. (Az arab „tell” szó, amely gyakran fordul elő helyiségnévben, [ilyen] dombot jelent.) Ha nagy szerencsével rátalálnak egy-egy helyre, az egész települést akkor sem lehet kiásni. Vagy döntenek egyes részek feltárása mellett, ahonnett a legtöbb leletet várják, vagy ásnak egy kutatóárkot, és így határozzák el, hogy melyik réteghez fogjanak hozzá.

A pincerész másik kiállítóterme a „Kivonulás (egyiptomi) gyűjtemény” nevet viseli. Nem meglepő, hogy a legtöbb itt kiállított tárgy a halál és a halál utáni élet témakörével foglalkozik. Az egyiptomiak ugyanis hittek abban, hogy a halottaknak a másvilágon ugyanazokra a tárgyra lesz szükségük, mint földi életükben. Ez magyarázza azt, miért kerültek elő olyan nagy számban mindennapos használati eszközök a feltárt sírokból. Egyiptomi elképzelés szerint az ember túlvilági élete attól függ, hogy mi áll rendelkezésre a halott lelke számára a sírban. Ma ezeknek a tárgyaknak köszönhetjük, hogy valamelyest képet alkothatunk magunknak az egyiptomiak hétköznapi életéről. Ebből a gazdag leletanyagból mutat be néhányat a kiállítás: egyiptomi istenek és istennők szobrai, állatok és emberek múmiái, szarkofágok, kanopusz-edények [hamvak edényei], emlékkövek és sírfeliratok, stb.

Az viszont igen érdekes, hogy az egyiptomi tartózkodás, amely a Szentírás szerint négyszáz esztendeig tartott, alig hagyott nyomot a zsidók hitvilágán. (A babiloni fogság hetven éve sokkal mélyebb hatással volt rájuk.) Amíg az egyiptomiak hitében a túlvilági élet kerül a figyelem középpontjába, addig az izraeliták érdeklődése az itt és most zajló élet felé irányul, s ezt egyben – más népek vallásával összehasonlítva – a szorosabb közösségi együvértartozás és egymásra figyelés jellemzi; ugyanakkor az Istennel való személyes viszony központi szerepet játszik.

2. ábra: az első holland zsolnáfordítás

A földszinti hátsó terem a holland nyelvű Szentírás történetét kíséri végig a kezdetektől napjainkig. A kiállítás a „*Holland Biblia 1000 éve*” címet viseli. – A múzeum egyik legértékesebb kincse az ún. „Ezüst-Biblia” másolata. K.u. 360 körül Wulfila püspök fordította le a Bibliát gót nyelvre, amely rokona a mai hollandnak. A könyv onnan kapta a nevét, hogy eredetileg ezüst betűkkel írták a bíforszínű pergamenre.

A középkor hivatalos nyelve az egyházban, a tudományok művelésében, de az iskolai képzésben is a latin volt. Így a Szentírás latin nyelvű fordításának, a Vulgátának nélkülözhetetlen jelentősége volt. Ha készültek is fordítások a nemzeti nyelveken, azok általában nem a teljes Szentírást ölelték fel.

Az első óholland nyelvű fordítás az Ószövetségi szentírás. K.u. 900 körül hét bűnbánati zsoltárt fordítottak le a papnövendékek számára, akik több nemzedéken át e fordítás alapján tanulták a latin nyelvet. Ennek sajnos csak egy későbbi kézírata maradt ránk az 1480-as évekből, de ez is a múzeum féltve őrzött kincse (2. ábra). – 1271-ben Jakob van Maerlant fordít le néhány részt a Bibliából verses formában, mivel a verset könnyebb emlékezetben tartani. A természetesen kéziratban ránkmaradt verseket szép iniciálékkal és festett képekkel díszítették. – 1360-ban készül el Brüsszelben az első hosszabb óholland bibliafordítás, amely az Ószövetség elbeszélő részeit tartalmazza. E két utóbbi kéziratból csak másolatok láthatóak a múzeumban, eredetijük a hágai Királyi Könyvtár tulajdona. – Az első Európában nyomtatott könyv, Gutenberg nyomdájának első terméke a Szentírás volt. 1450-ben mintegy 200 példányban adják ki Szent Jeromos latin nyelvű fordítását, a Vugata-t. Egy fakszimile példány a kiállítás ékes kincse. A latin nyelvű kiadást hamarosan követi egy holland nyelvű fordítás is. Igaz, ez nem teljes, hiszen csak az Ószövetség szövegeit tartalmazza a Zsoltárok könyve nélkül. 1477-ben hagyja el a nyomdát 300 példány, amelynek nagybetűit még kézzel véssik és díszítik. Mindössze 30 maradt fenn e könyvből a világon; az egyik itt látható a múzeumban.

1535-ben Jacob van Liesveldt hollandra fordítja Luther Bibliáját. Majd 1637-ben készül el a Szentírás első jogosított holland nyelvű fordítása, amely már az eredeti héber ill. görög szövegen alapszik. Az Ószövetség nagy részét egy református egyházpolitikus és nyelvész, Johannes Bogerman tiszteletes fordította le. A lelkipásztor viaszfigurája és dolgozószobájának makettje megtekinthető a múzeumban.

[Folytatjuk]

OLVASÓINK KÉRDEZIK

(A kérdésekre Dr. Gyürki László teológiai tanár válaszol)

 Kérdés: Volt olyan szokás (büntetés) a zsidóknál, hogy valakit a zsinagógában megostoroztak? (Ld. Mk 13,9; Mt 23,34) Milyen esetben és miért a zsinagógában?

Válasz: Minden írástudónak jogában állt a törvény megszegőjét azonnal megostoroztatni. Egyesek ezzel magyarázzák, hogy amikor Jézus kiűzte a kereskedőket a templomból, nem talált ellenállásra. A Talmudban a Szanhedrin-Makkót traktátus részletesen leírja a zsinagógai ostorozást. Az újszövetségi szövegekből kiviláglik, hogy ezt a büntetést sokszor a zsinagógában hajtották végre (Mt 10,17; 23,34; Mk 13,9; Csel 5,40; 22,19).

Pál apostol a zsidóktól öt ízben kapta meg az egy híján negyven ütést. A Csel 16,22 szerint az ütések bottal mérték Pálra és Szilásra. Később a zsidóktól használt ostor 3 szíjból állt. Így minden ütés háromnak számított, s 13-ra korlátozódott az ütések száma.

 Kérdés: Mai gondolkodásunk számára nem elég világos, miért könyörületesebb József, ha „titokban” elbocsátja Máriát (hisz hamarosan ki derül, hogy gyermeke van), mint ha magához veszi, vállalva annak gyermekét is.

Válasz: Zsidó szokás szerint a házasságot szerződéssel kötötték meg. Ebben az is benne volt, hogy válás vagy halál esetén mennyit kap a feleség a férje vagyonából, hogy megélhessen. Ezt követte az eljegyzés. A szerződés után az eljegyzett feleség még otthon maradhatott szüleinél, hogy elkészítse kelenyégjét. Legkésőbb egy éven belül a vőlegény otthonába vezette – „magához vette” – feleségét, s ez volt a tulajdonképpeni lakodalom. A közfelfogás szerint a szerződés megkötése után a jegyesek teljes jogú házasok voltak. Így nem lehetett feltűnő, hogy gyermeket vártak. Mária eljegyzett feleség volt, otthonában várta a lakodalmat. Ez alatt kapta az angyali üzenetet, hogy Isten Fiának anyja lesz. A názáretiek nem csodálkoztak, József azonban tudta, hogy a gyermek nem tőle van.

Azért volt „igaz”, mert be akarta tartani a mózesi törvényt. De igaz volta abban is megnyilvánult, hogy nem tételezett fel Máriáról házasságtörést. A té-

Kérdezz-Felelek

---

nyeket viszont nem tudta megmagyarázni. Két lehetősége volt: – 1. Bíróság elé viszi az ügyet és alkalmazza a MTörv 22,23-ban előírt megkövezést. A bizonyítási eljárás azonban (a halálos ítélet elkerülésére) olyan szigorú volt, hogy József nem tudta volna ezt keresztülvinni. – 2. Volt rá lehetősége, hogy tanúk előtt váláslevelet ad Máriának és elbocsátja. Az okot nem volt köteles közölni. Ezt jelenti a kifejezés, hogy titokban akarta jegyesét elbocsátani.

 Kérdés: Az apostolok névsorában Szent Máté mind a 4 helyen (Mt 10,3; Mk 3,18; Lk 6,15; Csel 1,13) Máté néven szerepel. A tanítványul hívott vámos neve viszont csak Mt 9,9-ben Máté, s egyedül ő említi, hogy az apostol azonos a vámossal; Mk 2,14 és Lk 5,27 Lévi nevet ír. Mi magyarázza az eltérést?

Válasz: A kérdés az, hogy Máté meghívása Máté evangéliuma szerint, valamint Lévi meghívása Márk szerint és Lukács szerint ugyanarról a személyről szól-e. Két magyarázat ismerős a problémára.

– Az egyik szerint Máténak két neve volt: Máté-Lévi. Ennek semmi akadálya sincs, s másutt is előfordul az Újszövetségben (pl. Csel 1,23). Egyesek arra is gondolnak, hogy talán Jézus adott Lévinek új nevet, amikor meghívta, mint ahogy Simont is elnevezte Péternek.

Szent Jeromos szerint Márk és Lukács azért nevezik Mátét Lévinek, mert nem akarják vámos múltját emlegetni. Máté viszont saját evangéliumában apostoli neve alatt szerepelteti magát, hogy kimutassa: a kegyelem még egy vámosból is faraghat apostolt.

– A másik megoldás, hogy Lévit az evangélista azonosította Mátéval, aki nek a neve mellett a tizenkét apostol felsorolásában a „vámos” jelző áll.

Az egyházi hagyomány mindig egynek tekintette a kettőt.

 Kérdés: Miért írja Szent Pál (az 1 Kor 11,10-ben), hogy az asszony viselje annak jelét, hogy hatalom alatt áll, „az angyalokra való tekintettel”?

Válasz: A zsidó hagyomány szerint az angyalok öröködnék a természetes rend fölött. Aranszájú Szent János arra gondol, hogy a keresztény liturgián angyalok is részt vesznek: „Az angyalok színe előtt énekelek neked” (Zsolt 138,1). A kumráni közösség is azt tartotta, hogy közös imáikon angyalok is jelen vannak. Erre utal az apostol kifejezése.

Munkások a szőlőben (vö. Mt 20,1-11)

Kinyílt a kocsmajtó és egy nagydarab férfi tántorgott ki rajta. A friss levegő mellbevágta, a fény elvakította. Eljutott az ajtóval szemben lévő villanyoszlophoz, és megkapaszkodott. Egy darabig állt, mint ha elaludt volna, majd tántorogva elindult a sarok felé. Jézus és tanítványai csendesen nézték. Átlátva gondolataikat Jézus megszólalt:

- Pedig ő is eljut az üdvösségre.

- Nem értem - szólt egyikük. - Ez a részeg disznó most hazamegy, ahogy szokta. Aztán otthon megveri a gyereket és a feleségét, ahogy szokta. Aztán lefekszik és összerondít mindent, ahogy szokta. És holnap kezdi az egészet előről, ahogy szokta.

Egy másik tanítvány is megszólalt:

- A feleség, aki mindezt elviseli, sőt szeretettel csinálja, az is eljut az üdvösségre. Hát miféle jutalom, igazságosság ez, ha ez is azt kapja, aki becsületes az élete végéig, és az is megkapja, aki élete utolsó öt percében tér meg az Atyához?

- A tanító az iskolában versenyt hirdetett - kezdte Jézus a magyarázatot. - A feladat olyan volt, hogy bárki meg tudta oldani. Az első díj egy tábla csokoládé volt. Eljött a verseny napja és az egyik diák nyert. A tanító megdicsérte, és átadta neki a csokoládét. Majd a többiek és a győztes legnagyobb meglepetésére elkezdte tovább osztani a csokoládét: minden résztvevő kapott egy-egy táblát. A gyerekek felbolydultak, és kérdőre vonták a tanítót: miért teszi egyenlővé a győztest az utolsóval. A tanító megkérdezte, hogy mi volt az első díj és hogy a győztes azt megkapta-e. Persze, mondták a gyerekek. Hát akkor, hol itt a baj? - kérdezte a tanító. - A többi meg azért kapott egy-egy tábla csokoládét, mert szeretlek benneteket. (Balthazár Zsolt: Az ötödik evangélium)

P. Bellér Lajos SVD

BIBLIAAPOSTOLSÁG A FÜLÖP-SZIGETEKEN

Négy éve, mielőtt a Fülöp-szigeteket elhagytam, ahol 33 évig működtem, mint misszionárius, 1985 februárjában a Fülöp-szigeteki Püspöki Konferencia körlevelet adott ki a bibliaapostolságról.

Ahogy az a körlevélből is kitűnik, a bibliaapostolság szép múltra tekinthet vissza a II. Vatikáni Zsinat után. Valójában a Biblia a zsinat utáni új evangélizációnak és a megújulásnak hatalmas és eredményes eszközévé vált a szigeteken. A lelkiileg kiéhezett nép nagy számmal tömörült a biblia-csoportokba, amelyek mint a gomba nőttek ki a földből falvakban és városokban egyaránt. Sajnos azelőtt csak a protestánsoknál és a szektáknál elégíthette ki a katolikus nép az Isten igéje iránti éhségét. Igazzá vált annak a polgármesternek a szava, aki egy iskolai évszáró ünnepélyen figyelmeztette a papságot: „Atyák! Menjenek a néphez a falvakba is. Ha valaki éhes, nem nézi, ki adja neki a kenyeret. Attól fogadja el, aki azt neki nyújtja.” Sokáig sajnos katolikus oldalon senki sem adta nekik az Ige életető kenyerét, kivéve a vasárnapi szentmiséket.

A bibliaapostolság állása Miután a körlevél a Zsinat szavai szerint foglalkozik a Biblia fontosságával a hívek életében, felsorolja a már megtett lépéseket a bibliaapostolság előmozdítására.

– 1971-ben megalapították a Katolikus Bibliaközpont-ot, melyből később a Nemzeti Katolikus Bibliaközpont lett.

– 1978-ban szervezték meg a Püspöki Bizottságot a bibliaapostolság előmozdítására.

– A médiákon keresztül olyan tevékenységek indultak el, mint a „Bible at Buhay Program” (Biblia és Élet Program), a „Biblearasil” (Bibliái Ima), a „Scripture Venture” (Bibliái Vállalkozás) és a „Basic Bible Seminars” (Bibliái Alapszemináriumok), valamint a „Good News Magazine” (Örömhír Folyóirat), a „Binhi” (Magvetés), a „The Word Alive” (Az Élő Ige) és más bibliai folyóiratok, mind abból a célból, hogy a népet a Szentírás olvasásában öntudatosabbá tegyék és arra készítsék, hogy a Biblia felé tájékozódjék.

További tevékenységek: – Az évi Bibliahét és Bibliafesztiválok rendezése.

– A „Daily Reading Guide” (Útmutató a napi bibliaolvasáshoz) kiadása.
– A „Catholic Bible Ministry School” (A Katolikus Bibliaszolgálat Iskolája) és a „Catholic Youth Bible Apostolate” (Ifjúsági Bibliaapostolság) megszervezése.

– Egy tíz évre szóló munkaterv a Bibliával kapcsolatban, amelyet úgy ismernek, mint a „Bible for Every Family” (BEF) (Minden Családnak Bibliát) mozgalmat, amely arra irányul, hogy a Bibliát minden családban és hivatalban trónra emeljék; bibliaolvasó közösségek megszervezése, és a világi bibliai szolgálatra történő kiképzése.

– A Bibliaapostolság Katolikus Világszövetségének első és harmadik plenáris ülésén való részvétel, amely ihlette és előmozdította a bibliaapostolságot az egész országban.

Egészen kiadós lista, ahogy elolvassuk, de még örvedetesebb tudni, hogy ez nem maradt szóbeszéd, mint megannyi püspöki körlevél, hanem bő gyümölcsöt hozott, mert nem nagyon kellett a kiéhezett népet biztatni, önként rávetette magát az Isten szavára.

A bibliaapostolság a megújulás eredményes eszköze Miután a körlevél megállapítja, hogy a II. Vatikáni Zsinat a személy és a társadalom teljes megújulására szólított fel, így folytatja: „Személyes megújulás és társadalmi változás csak ott jöhet létre, ahol megváltozik a szív, a magatartás, az értékek és elsőbbségek, a viszonyulások és az életstílus. A nemzeti jellem megújulása csak akkor jöhet létre, ha mindegyikünk személyenként és a közösség is megújul. – Hogyan vihetjük ezt véghez? Nagyon eredményes eszköz erre a vizsgáztatás Isten szavához, melyet a Szentírásban találunk meg. A Szentírásra alapozó lelkiség sürgető. A szentírásolvasás és a róla való elmélkedés nemcsak az Istennel való bensőséges barátságot segíti elő és az igazsághoz való komolyabb elkötelezettséget, hanem előmozdítja a még bensőségesebb viszonyt másokkal, és finomabb érzékenységet ad a világban végbemenő történések iránt konkrét helyzetekben, az emberi élet minden szemszögéből és a történelem minden időszakában, különösen a jelenben. A Biblia igazán az ember társa „az Út, az Igazság és az Élet” keresésében. Ezenfelül a Biblia lelki táplálék, erő és vigasztalás forrása.

Bibliai alapszemináriumok A bibliaapostolság előmozdítására bibliai szemináriumokat rendeztek a plébániákon. Ezeknek a szemináriumoknak a célja a következő:

1. hogy megtanuljuk értékelni és olvasni a Bibliát;

2. hogy megtapasztaljuk Isten igéjének értékét és gazdagságát a közösségben, és megismerjük annak közösségépítő erejét;

3. hogy elmélyítsük hitünket a Biblia imádságos olvasásával és annak másokkal való megosztásával;

4. hogy a Bibliát az élet könyvévé tegyük, miközben felfedezzük, hogy értelmet ad életünknek azáltal, hogy Isten üzenetét, melyet a Szentírásban felfedezünk, életünkbe tesszük;

5. végül, hogy bibliaolvasó csoportot hozunk létre.

Ezeknek a bibliai szemináriumoknak a célja nem annyira a Biblia tanulmányozása, bár ez is része volt a szemináriumnak, hanem inkább az Isten igéjének imádságos olvasása és Isten üzenetének aprópénzre váltása a mindennapi életben.

Azok, akik elvégezték a szemináriumot, hetenként összejöttek »biblia-megosztásra« [Bible sharing] kisebb csoportokban, legtöbbször a szomszédos családok. De biblia-megosztás folyt az egyes családokban, a különböző mozgalmak összejövetelein és más egyesületek találkozóján, sőt az iskolákban és hivatalokban is.

Nagyrészt a bibliai csoportoknak köszönhető, hogy a hagyományos keresztény életet gyakorló katolikusokból hiteles keresztények lettek, akik komolyan veszik keresztségi fogadalmukat, és a bennük élő Krisztus, akit a Biblia által megismertek és megszerettek, készíteti őket a tanúságtételre és az apostolkodásra.

A saját plébániámon micsoda tanúságtétel volt már az is, amikor szombatonként, – akkor volt a karizmatikusok összejövetele, – 80-100 férfi és nő, idős és jóval több fiatal, gyermekek szüleikkel együtt, Bibliával a hónap alatt igyekeztek a templom felé, ahol a sekrestye nagytermében Isten szavával töltkezve előkészültek a következő hét küzdelmeire és az Ige továbbadására. Így történt az, hogy a letargikus, hagyományos helyi egyház újjá született, és élő, hithirdető egyházzá lett.

Ezt az élő egyházat kellett otthagynom. De mennyire szeretném, ha a romokban fekvő magyar egyház is megtapasztalná a Biblia révén az ezekieli csonthalmaz életre ébredését (vö. Ez 37,1-14), és miután az Úr új szívet és új lelket adna nekünk (vö. Ez 11,19-20), hiteles, élő és magunk is hithirdető egyházzá válnánk.

M e g h í v ó

▲ Bibliatársulat vezetősége nevében Társulatunk minden tagját szeretettel meghívom a Szent Jeromos Bibliatársulat 1994. évi

rendes közgyűlésére,

■ melyet 1994. okt. 1-jén de. 10 órától tartunk a budapesti Patrona Hungariae Gimnázium (Bp. IX. ker. Knézits u. 9-13.) dísztermében. Mivel távolabb élő Tagtársaink többsége a közgyűlésre várhatóan nem tud eljönni, lehetséges, hogy az okt. 1-jén 10 órára meghirdetett közgyűlés nem lesz határozatképes. Ezért az 1994. évi rendes közgyűlés második időpontja: 1994. okt. 1-jén de. fél 11, ugyancsak a Patrona Hungariae Gimnáziumban. (Ez a második közgyűlés a résztvevők számától függetlenül határozatképes.) A közgyűlés előtt 9 órakor közös szentmisén adunk hálát Istennek a kapott jótéteményekért.

■ Szeretettel várjuk minden kedves társulati Tagtársunkat

■ Budapest, 1994. szept. 1.

Tarjányi Béla ügyv. elnök

Társulatunk életéből

Miután Jótevőink jóvoltából sikerült megvásárolnunk a Bibliaközpont melletti 77 m²-es lakást, **Központunk kibővítésének** terveit elkészítette munkatársunk, Mészáros Endréné. Az átépítést szeretnénk még az ősz folyamán lebonyolítani. Az engedélyezés folyamatban van, a költség kb. 800-900 ezer Ft lesz.

Füzetünkhöz mellékelünk 2-2 **Szentírás Alapítvány csekket**, hogy aki támogatni tudja munkánkat (vagy még nem fizetett tagdíjat ill. támogatást Füzetünk kiadásához), az ezeken a csekkeken is beküld-

Társulatunk

---

heti adományát. Azok az adományok, amelyek erre a csekkre érkeznek „támogatás” megjelöléssel, **az adóalapból levonhatók.**

Az ügyvezető elnök szept. 5-én Salzburgban részt vett a Katolikus Bibliaszövetség *Középeurópai Régiója Végrehajtó Bizottságának őszi ülésén*, ahol határoztak a Régió Klosterneuburg-i irodájának anyagi ügyeiről, az aktuális feladatokról. Ezt követte szept. 6-7-én a Régió Bibliatársulatainak *igazgatói értekezlete* (ezek közül újabbak a magyar, az erdélyi magyar, cseh, szlovák, szlovén és a horvát társulatok).

A budapesti **Jeromos-esték** őszi előadásai: október 12-én *Dr. Gyürki László* kanonok, teológiai tanár: A család az Ószövetségben és a rabbinikus irodalomban; november 9-én *Dr. Fodor György* g.k. parókus, teológiai tanár *és felesége, Sárközi Júlia* arab nyelvtanár: Biblia és Korán a Közel-Keleten. A Jeromos-esték minden alkalommal 18 órakereskednek.

A Bibliaközpont munkatársai és *a továbbképzési munkacsoport tagjai* – házastársaikkal, gyermekeikkel együtt augusztus 10-14. között Bajóton közös *lelkigyakorlaton* vettek részt, amelynek vezetője *Puskely Mária Kordia nővér* volt. (A gyerekek ugyanott táboroztak *Horváthné Török Éva* és *Tomka Virág* áldozatkész felügyeletével.)

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten [az év páratlan péntekjein du. 5-6-ig a Bibliaközpontban] *imaórát tart*, hogy Isten áldását kiesdje munkánkhoz, és imába foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jótévőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába. A közös ima erejét Társulatunk életében kézzelfoghatóan tapasztaljuk. Az alakulás óta eltelt idő alatt óvatossá reményeinket messze túlhaladva sok segítséget kapunk, és sok mindent tehetünk a Szentírás-központú keresztény élet terjedése, fejlődése érdekében.

Az a támogató együttműködés, amely megnyilvánul Társulatunk Tagjai és fűzetünk Olvasói részéről levelek, javaslatok, kritikák, kétkezi segítség, ima, tagdíj, adomány és még sok más formában, igen nagy örömmel tölt el, és ezúton is szeretném mindezt a magam és mindannyiunk nevében szívből megköszönni!

Tarjányi Béla

KOMMENTÁRSOROZAT AZ ÚJSZÖVETSÉGHEZ!

*A nagyszerű STUTTGARTI KISKOMMENTÁR
21 kötete folyamatosan megjelenik Társulatunk kiadásában.*

*Értéke a rövidség, a tudományos alaposág
és a biblikus-lelkipásztori, aktualizáló beállítottság.*

Előnyös megrendelési lehetőség!

*Aki megrendeli a sorozatot, annak minden kötet árából
10 % engedményt adunk!*

KIADVÁNYAINK:

- ✿ W. Radl, **Galata levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 9, Újdonság!** (Szt. J. Bt.) Ára: 230,- Ft
- ✿ B. Mayer, **Filippi és Filemon-levél, ST. KISKOMMENTÁR 11, Újdonság!** (Szt. J. Bt.) Ára: 240,- Ft
- ✿ Otto Knoch, **1. és 2. Tesszaloniki levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 12,** (Szt. J. Bt.) Ára: 220,- Ft
- ✿ A. Hecht, **Közös utunk a Bibliához** [a közös bibliaolvasás módszerei] **Megjelenés előtt** (Szt. J. Bt.) Ára: kb. 200,- Ft
- ✿ **Újszövetségi szentírás**, ford. Békés G. - Dalos P., 12., javított kiadás (Bencés Kiadó - Szt. J. Bt.) Ára: 286,- Ft
- ✿ **Jézus nyomában – bibliai album**, I. rész, 144 színes, bera-gasztható képpel. Ára: 250,- Ft (10 db-tól: 200,- Ft)
- ✿ Vágvolgyi Éva, **Az aranyvirág** – mesék kicsiknek és nagyok-nak (Szt. J. Bt. 1992). Ára: 180,- Ft
- ✿ **BIBLIAI OLVASÓKÖNYV »A«, »B«** [hallássérült vagy értelmi fogyatékos gyermekek számára] Ára: 158,- ill. 198,- Ft

Szabadság

*Bár gyöngé vagyok,
Mégsem akadok fel
A világ hálóján,
Nem ejtenek foglyul
A dolgok, az emberek.
Kicsiségem megment
A rabságtól,
Átcsúszom a hálószemeken.
A kezem már régóta üres,
S lassan a szívem is kiürül.
Úgy vagyok itt, mintha
Már máshol lennék,
Nincs már se nyerni,
Se veszteni valóm,
S tudom, a kincset bár
Kívül kell keresni,
Mégis belül találjuk meg.
Aztán egy ponton
A kettő egymásba fordul,
S nem marad más,
Mint Pál mondja,
Mindenben Isten.*

[Havva]